

Inventering av kulturvärden längs tre värmländska vattendrag

Filipstad, Säffle och Torsby kommuner,
Värmlands län
2014:29

VÄRMLANDS MUSEUM
Enheten för kulturmiljö och regional utveckling

Box 335
651 08 Karlstad
Tel: 054 - 701 19 00 Fax: 054 - 701 19 98
E-post: museet@varmlandsmuseum.se
Hemsida: www.varmlandsmuseum.se

© 2014 Värmlands Museum

Inventering av kulturvärden längs tre värmländska vattendrag

Filipstad, Säffle, och Torsby kommuner
Värmlands län

Dnr 14.270.155

Värmlands Museum

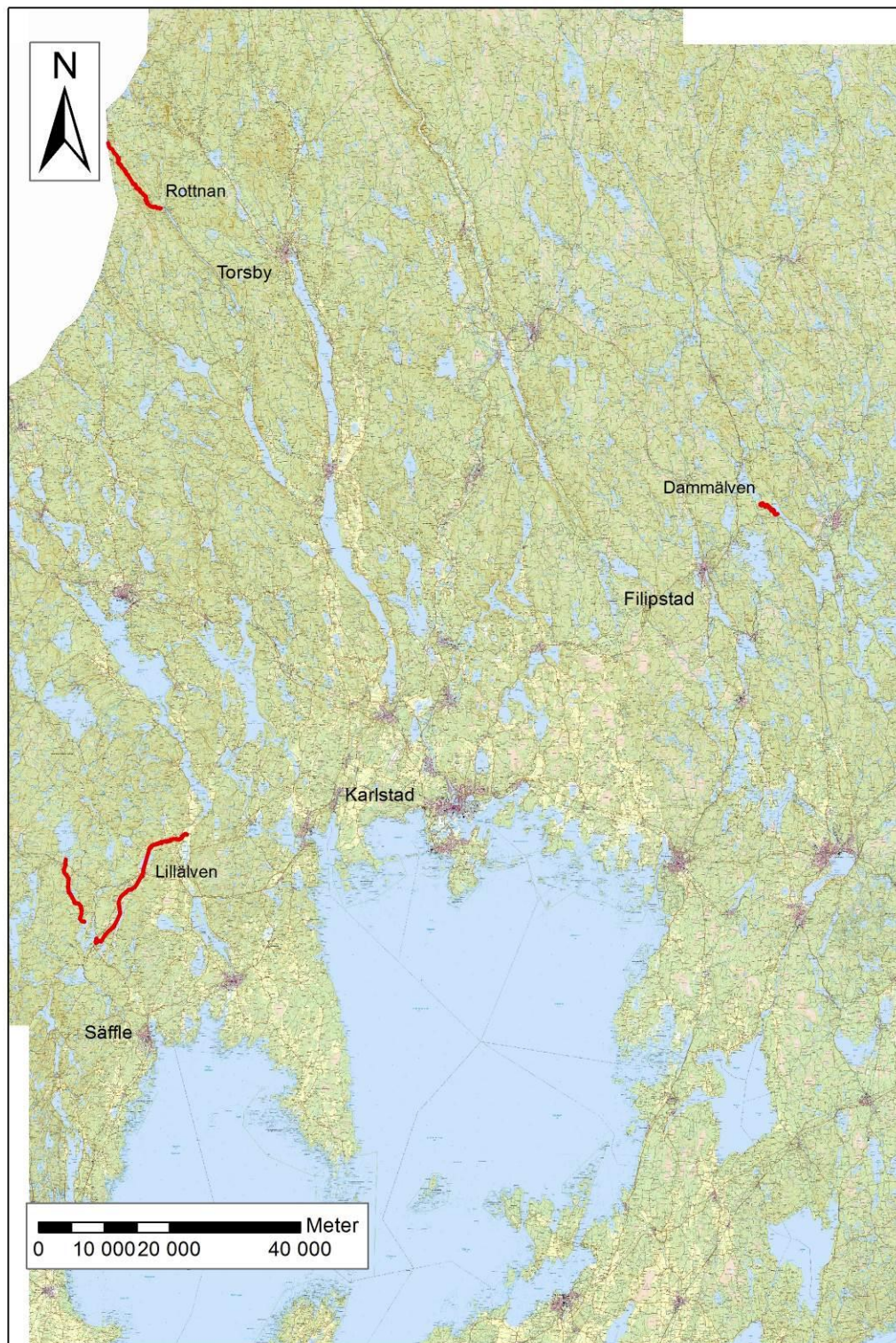
Monica Björklund, Andreas Hansen, Mattias Libeck,
Björn Wallbom
Enheten för kulturmiljö och regional utveckling

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	6
Beskrivning av uppdrag.....	6
Metod.....	7
Resultat och diskussion	8
Inventering av forn- och kulturlämningar Dammälven.....	10
Översiktsbild inventerade forn- och kulturlämningar Dammälven.....	15
Kulturhistorisk värdefull bebyggelse Dammälven.....	23
Översiktsbild kulturhistorisk värdefull bebyggelse vid Dammälven	26
Inventering av forn – och kulturlämningar Lillälven	27
Översiktbilder över forn- och kulturlämningar i Lillälven.....	37
Kulturhistorisk värdefull bebyggelse Lillälven	59
Översiktbilder över kulturhistorisk värdefull bebyggelse vid Lillälven	73
Inventering av forn – och kulturlämningar Rottnan.....	75
Översiktbilder över forn- och kulturlämningar vid Rottnan.....	84
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utmed Rottnen.....	91
Översiktsbild över kulturhistoriskt värdefull bebyggelse vid Rottnan.....	98
Tekniska och administrativa uppgifter	99
Referenser.....	99

Inledning

Värmlands Museum har i uppdrag av Länsstyrelsen i Värmland inventerat kulturhistoriska värden i tre vattendrag i Värmland under hösten/vintern år 2014. Arbetet har utförts av arkeologerna Ellinor Forssell och Björn Wallbom samt byggnadsantikvarierna Monica Björklund, Mattias Libeck och Andreas Hansen.

Figur 1. Översikt över aktuella utredningsområden markerade med rött. ©Lantmäteriet 2004-11-28. Ur SeSverige.

Bakgrund

Vattenmyndigheterna för de olika vattenområdena i Sverige har sammanställt ett planeringsunderlag med uppgifter om vattnens status, ur naturvetenskaplig synvinkel, och en översiktlig påverkansanalys har tagits fram inför ett planerat långtgående åtgärdsarbete. Underlaget saknar dock lättillgängliga, överskådliga och kompletta uppgifter om kulturmiljön, vilket är en allvarig lucka i planeringsunderlaget, då det kan finnas målkonflikter mellan att bevara kulturmiljövärden och att återställa vattendrag till ett hydrologiskt och biologiskt bättre tillstånd.

De befintliga kunskapsunderlagen för kulturmiljön har i dag stora brister och kulturmiljöinventeringar av vattendrag saknas som regel, vilket har medfört att myndigheternas vattenanknutna arbete har försvårats. Arbetet med att åtgärda dessa kunskapsbrister bedrivs för närvarande inom landets vattendistrikt. Värmlands län ingår i Västerhavets vattendistrikt och ingår tillsammans med övriga län inom vattendistriktet i ett gemensamt projekt kallat VaKul - Vattenförvaltning och kulturmiljö - Västerhavets vattendistrikt.

År 2011 och 2013 har tidigare inventeringar genomförts i Halgån och Kölan i Torsby och Hagfors kommuner, Älgån och Mörtebäcken i Arvika kommun och Acksjöälven i Hagfors kommun samt Nordmarksälven i Filipstads kommun.

Länsstyrelsen i Värmland beslutade under hösten 2014 att en inventering av kulturhistoriska värden skulle ske längs tre vattendrag inom skilda kommuner i Värmland. Resultatet från denna inventering skulle redovisas den siste 21 November år 2014.

Inför inventeringen kunde konstateras att det inom de för studien valda vattendragen fanns totalt 24 lämningar registrerade inom skog & historia samt 22 lämningar registrerade i fornminnesregistret.

Beskrivning av uppdrag

De områden och vattendrag vilka ingick i inventeringen utgjordes av:

- Inventeringsområdet 2014 omfattas av Lillälven från Byälven till Svaneholm i Säffle kommun. Rottnan från Rottnemon till Lekvattnet i Torsby kommun. Dammälven från sjön Långban till sjön Saxen i Filipstads kommun.
- Inventering kommer att täcka vattendraget samt 25 meter på båda sidor vattendraget räknat från dess strandkanter.
- Inventeringen omfattar fasta fornlämningar, övriga kulturhistoriska lämningar, kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt granskning av befintliga objekt i Skogsstyrelsens register Skog & Historia.

- Efter inventering kommer påträffade lämningar inrapporteras till FMIS, detta gäller även de lämningar i Skog & Historia som visar sig vara fasta fornlämningar.
- En enkel rapport kommer att redovisa inventeringens resultat innehållande metodbeskrivning, objektbeskrivningar med antikvarisk bedömning samt kartor med objekten och inventerade områden utmärkta.
- En rapport där resultaten från inventeringarna år 2011-2014 sammanställs och utvärderas produceras i samarbete med Länsstyrelsen i Värmland.

Metod

Inventering av forn- och kulturlämningar

För att svara upp till syftet med inventeringen genomförde Värmlands Museum studier av FMIS och Skog & Historia inför fältarbetet. Vidare genomfördes ett besök vid Värmlandsarkiv där material kring flottnings- och vattendragen studerades. Dessa studier tillsammans med kartstudier kom sedan att ligga till grund för inventeringarna i fält.

Potentiella lämningar utifrån kartstudier, såsom i huvudsak kvarnar, kom att utgöra ett GIS skikt efter det att de historiska kartorna rektifierats i programmet ArcGis 10.0. Denna shapefil, tillsammans med Skog & historia lämningar samt lämningar registrerade i FMIS lades över i vår handdator vilken tillsammans med en GPS kom att användas vid inventeringarna.

Bakgrundskarta utgjordes av terrängkartan eftersom denna även innehåller höjdkurvor. Höjdkurvorna indikerar var det kan finnas fall och var man därmed kan finna lämningar efter kvarnar eller flottningslämningar. I de fall det var möjligt inventerade arkeologerna varsin sida av vattendragen i andra fall genomförde vi gemensamma inventeringar. Den okulära inventeringen kompletterades i vissa fall, i anslutning till misstänkta anläggningar, med provstick med jordsond.

I samband med inventeringarna dokumenterades lämningarna genom digital fotografering samt inmätning med handdator i rikets koordinatnät, Sweref 99 TM. Beskrivningar upprättades efter Riksantikvarieämbetets modell i ett för ändamålet framtaget digitalt formulär.

Efter avslutad inventering kom påträffade lämningar att föras in i FMIS.

Inventering av kulturhistorisk värdefull bebyggelse

Vid arkeologernas inventering av vattendragen markerades funna byggnader på kartor i en handdator. Efter markeringarna i handdatorn samt viss övrig kartstudie genomfördes en inventering av kulturhistorisk värdefull bebyggelse längs med vattendragen.

Byggnaderna okulärbesiktigades och fotograferades. Inga uppmättningsarbeten gjordes men viss skadebesiktning utfördes.

Utifrån den fysiska byggnaden har en kulturhistorisk värdering gjorts. Värderingen har utgått ifrån Axel Unnerbäcks värderingsmodell av kulturhistorisk värdefull bebyggelse.

I Unnerbäcks modell är motiven för värderingen uppdelade i dokumentvärden och upplevelsevärden. Dokumentvärden är mer objektivt grundade värden medan upplevelsevärdena är mer subjektiva till sin karaktär. Dokumentvärden kan vara byggnadshistoriskt värde, arkitekturhistoriskt värde, samhällshistoriskt värde, socialhistoriskt värde, personhistoriskt värde och teknikhistoriskt värde.

Upplevelsevärden kan vara konstnärligt värde, patina, miljöskapande värde, identitetsvärde, kontinuitetsvärde, traditionsvärde och symbolvärde. Till grundvärdena finns sedan förstärkande värden som t.ex. kvalitet, autenticitet, pedagogiskt värde, sällsynthet och representativitet.

Modellen finns beskriven i boken Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, Axel Unnerbäck, Riksantikvarieämbetet, 2002, ISBN 91-7209-251-3.

Resultat och diskussion

Forn – och kulturlämningar

Vid inventeringen påträffades sammanlagt 189 objekt, varav några utgjorde Skog & Historia lämningar medan andra var registrerade i FMIS och diskuteras i rapporten.

Bland de inventerade objekten kan merparten sägas utgöra flottningslämningar av skilda slag. Det rör sig om dammvallar, enkelkistor, dubbelkistor, stenrens och stöttbottnar. Flottningslämningarna är naturligt nog anpassade efter de topografiska förutsättningar som råder där de skilda vattendragen flyter fram. Hur de skilda flottningslämningarna är utformade skiljer sig därför åt i Rottnan och i Lillälven. I Rottnan där vattendraget flyter fram i sandig moränmark har därför ledarmarna i form av dubbelkistor anlagts med hjälp av sand och grus medan motsvarande anläggningar i Lillälven har fyllts med större och mindre stenar. De vid inventeringen påträffade flottningslämningarna kan delas in i skilda

typer av flottledskonstruktioner vilka kort beskrivs nedan:

Stenrens: Lämningar i form av strängar, vallar med sten av skilda storlekar vilka lagts upp längs vattendraget i syfte att rensa detta från sten för att öka framkomligheten. Stenrens kan även ha uppkommit som ett resultat att öka vattenflödet i vattnet i samband med utvinning av vattenkraft.

Dubbelkistor och enkelkistor: Ledarmar i trä och sten, grus och sand vilka styrde virket rätt. Enkelkistan utgjordes av en enkel timrad vägg med bettingar eller stödkistor vilka var fyllda med sten. Dubbelkistan utgjordes av en träram med bettingar vilka tillsammans bildade fackverk som var fyllda med sten, grus eller sand.

Stöttbottnar: En konstruktion av stockar längs botten för att undvika skrovligheter och minimera risken för att virket fastnade och orsakade brötar.

I övrigt påträffades husgrunder och kolningsanläggningar i form av kolbottnar och kolarkojor vid Dammälven och Lillälven vilket inte är förvånande med tanke på de skilda bruk vilka legat i vattendragens närhet. I anslutning till Lillälven påträffades även en rad kvarnar och sågar men även ett järnbruk vilket visar att vattendragen varit eftersatta i samband med tidigare genomförda inventeringar i länet. I övriga vattendrag påträffades rikligt med andra typer av lämningar vilka ej tidigare var registrerade i varken skog & historia eller FMIS och de nu genomförda inventeringar visar att behovet av kunskapsuppbyggande åtgärder är omfattande.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Lillälven

Kulturlandskapsprägel kring vattendraget gör att det finns en hel del bebyggelse invid Lillälvens lopp. Ett framträdande drag är det stora antalet anlagda damm är med gjutna dammvallar och i ett antal fall också kraftverk som ännu är i full drift. Bebyggelsen utmed Lillälven återspeglar också bygdens brukshistoria genom Svaneholms bruk och Kolsäters bruk. Stenvalvs- och balkbroar utgör andra återkommande byggnadsverk utmed vattendraget.

Rottnan

Rottnen godkändes som flottningsled 1901, och kom sedan att upphöra som flottningsled 1965.

Inom inventeringsområdet längs med Rottnen ligger ett mindre antal byggnader, varav en miljö bedöms ha koppling till tidigare flottnings/skoglig verksamhet. Här finns ett bostadshus som nu är fritidshus, ett uthus med stall samt en bastu. Därtill finns utmed sträckan en äldre timrad loge med ett betydande kulturhistoriskt värde.

Dammälven

Det område som har inventerats utmed Dammälven är till större delen obebyggt idag. Utöver bebyggelsen kring Saxå herrgård finns det bara en bebyggd fastighet utmed sträckan, en mindre torpmiljö i anslutning till platsen för en tidigare såg. Sträckan har historiskt sett varit flitigt utnyttjad för olika typer av industriell verksamhet, av vilka flera ruinlämningar återstår. Dock är både masugnen samt rostugnen vid Saxå hyttan bevarade.

Inventering av forn- och kulturlämningar

Dammälven

Dammälven är ett vattendrag mellan sjöarna Långban och Saxen. Vattendraget är cirka 3 km långt och innehåller flera kraftigt strömmande partier, vattendraget rinner fram i kuperad blockbunden skogsmark. Dammälven var tidigare benämnd Rävälven vilket påvisas genom historiska kartakter över Dammhyttan.

Vid inventeringen påträffades sammanlagt 56 objekt, i området fanns sedan tidigare ett fåtal lämningar inlagda i FMIS i form av lägenhetsbebyggelse och industrilämningar såsom hyttor och kvarnar och sågar. Inga skog och historia lämningar finns registrerade i området.

Figur 1. Stenrens i Dammälven, Obj. 18. Foto från öst.

Merparten av de påträffade objekten utgörs av stenrens (Obj. 3-4, 9-10, 13, 16-21, 42) vilka ligger i nära anslutning till vattendraget, dessa utgörs av långsmala rännor i älven med uppkastade stenar längs strandkanten. Sannolikt rör det sig om åtgärder för att

förbättra strömmen i systemet och ge ett bättre vattenflöde till den kraftstation vilken legat vid Sandbäcken och Saxhyttan.

Dammhyttan, i vattendragets norra del, anlades sannolikt år 1618 som en hjälphytta till Bornshyttan. Dammhyttan lades ner år 1791. Till hyttan skall det ha funnits en hammare som troligtvis anlades någon gång på 1620-30-talen och lades ned på 1680-talet (Furuskog, s 130 & 256). Där älven har sitt utlopp i Saxen anlades år 1540 en hytta som var i bruk fram till år 1909, en hammare anlades här som brukades mellan åren 1633 till 1856. Hällefors bruk anlade i slutet av 1800-talet en kraftstation där sandbäcken har sitt utflöde i sjön Saxen. I vattendraget har det funnits ett flertal kvarnar och sågar.

Figur 2. Storskifteskarta över hemmanet Dammhyttan från år 1785 med den utmarkerade kvarnen samt den kanal som ligger nere vid hyttan.

I norra delen av vattendraget skall det åtminstone i slutet av 1700-talet ha funnits en kvarn enligt en storskifteskarta från år 1785. Kvarnen (Obj. 56) skall ha legat i närområdet till lämningarna efter en såg (RAÄ 160) vilken finns med på Häradsekonomska kartan för åren 1883-95 och en avsöndringskarta från år 1922.

Där Dammälven har sitt tillflöde från sjön Långban finns två dammar (Obj. 44 och 45),

vilka finns utritade på en avsöndringskarta över hemmanet Dammhyttan från år 1895 men även från år 1922. Sannolikt har dessa dammar tillkommit i samband med den kraftstation vilken anlades i Sandbäcken. Den västra dammen är mycket lång och bitvis, i nordväst, är nedslagna träplankor mot sjösidan och mot vallen.

Figur 3. Dammvall, objekt 44, vid Långsjön med träinfattning, (Obj. 44). Foto från nordväst.

Figur 4. Karta över hemmanet Dammhyttan från år 1895, på kartan kan man se ovan nämnda damm och sågen (RAÄ 160).

I älven finns två ledarmar som är inlagda i FMIS som dammvallar. Vid besök på platsen kunde konstateras att dessa snarare följer vattendragets riktning än som brukligt är att en dammvall ligger tvärs över och skär av vattendraget. Således torde dessa anläggningar snarare vara konstruerade för att leda vattnet i någon riktning. I det ena fallet rör det sig om en ledarm (RAÄ 50) i anslutning till Dammhyttan. Sannolikt har ledarmen fått vattnet att rinna i en ny bana in till hyttan som troligtvis placerats strax söder om nuvarande vattendraget. Enligt storskifteskartan över Dammhyttan 1785 finns också en kanal vilken motsvarar ledarmens sträckning, kanalen finns även med på en avsöndringskarta från år 1895. I det andra fallet rör det sig om en ledarm (RAÄ 172) som skär av Dammälven och leder vattnet vidare mot Sandbäcken, ledarmen finns med på en karta över anläggningar vilka tillhört kraftstationen (Värmlandsarkiv). Ett alternativ till RAÄ 50 är att även denna fungerat som en vattenledare till kraftstationen.

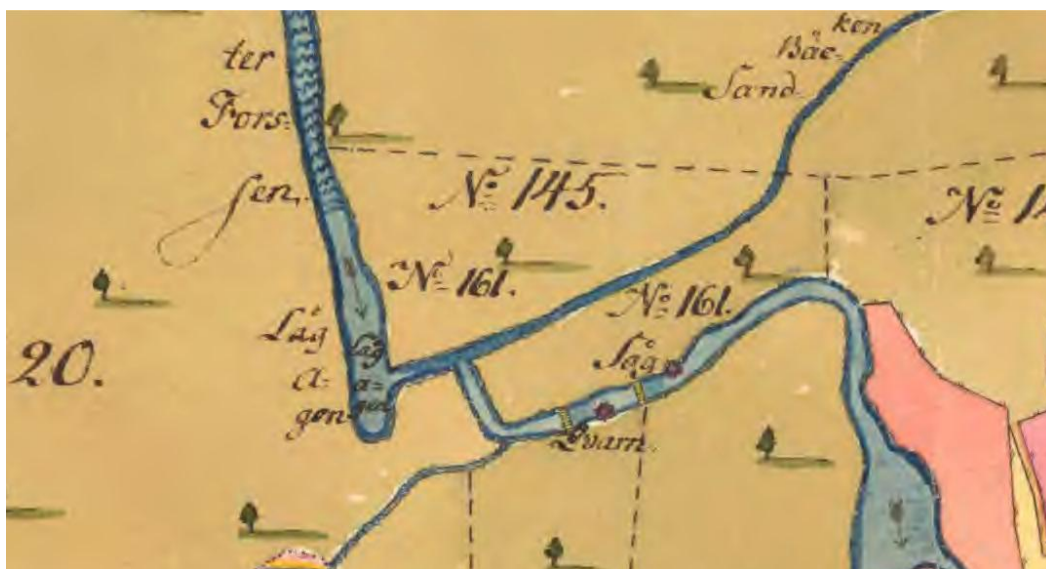
Figur 5. RAÄ 144:2 i form av en kvarnlämning, norr om denna är en timmerkista (Obj. 25) vilken fungerat som stöd till vattenrännan in i kvarnen (Obj. 25) samt en dammvall ett stycke uppströms denna (Obj. 49). Foto från öst.

I anslutning till Dammhyttan men cirka 200 meter norr om hyttlämningen påträffades ett 50x40 meter stort område ett cirka 0,3 meter tjockt kollager strax under grästorven. I områdets västra och norra delar, ned mot vattnet och fallet finns även rikligt med hammarslag (obj 15). Möjligen utgör detta lämningar efter den hammare som skall ha varit i bruk under 1600-talet. Enligt FMIS finns en kvarn vid Dammälven, i anslutning till denna finns även en dammvall, objekt 49, där även timmerkonstruktionen i vällen är synlig. Strax nedströms kvarnen som utgör ett gott exempel på kvarnmiljö återfinns RAÄ

144:1. Enligt inventeringshandlingarna rör det sig om ett fundament men det står inte att det rör sig om en såg och även i anslutning till denna lämning finns en dammvall, objekt 50. Dammvallen är delvis innesluten i golfbanans gräsmatta och framträder därför tydligt i terrängen. Både kvarnen och sågen finns utmarkerade på en delningskarta över Saxån från år 1765 samt Häradsekonomska kartan över Hellefors från åren 1883-95.

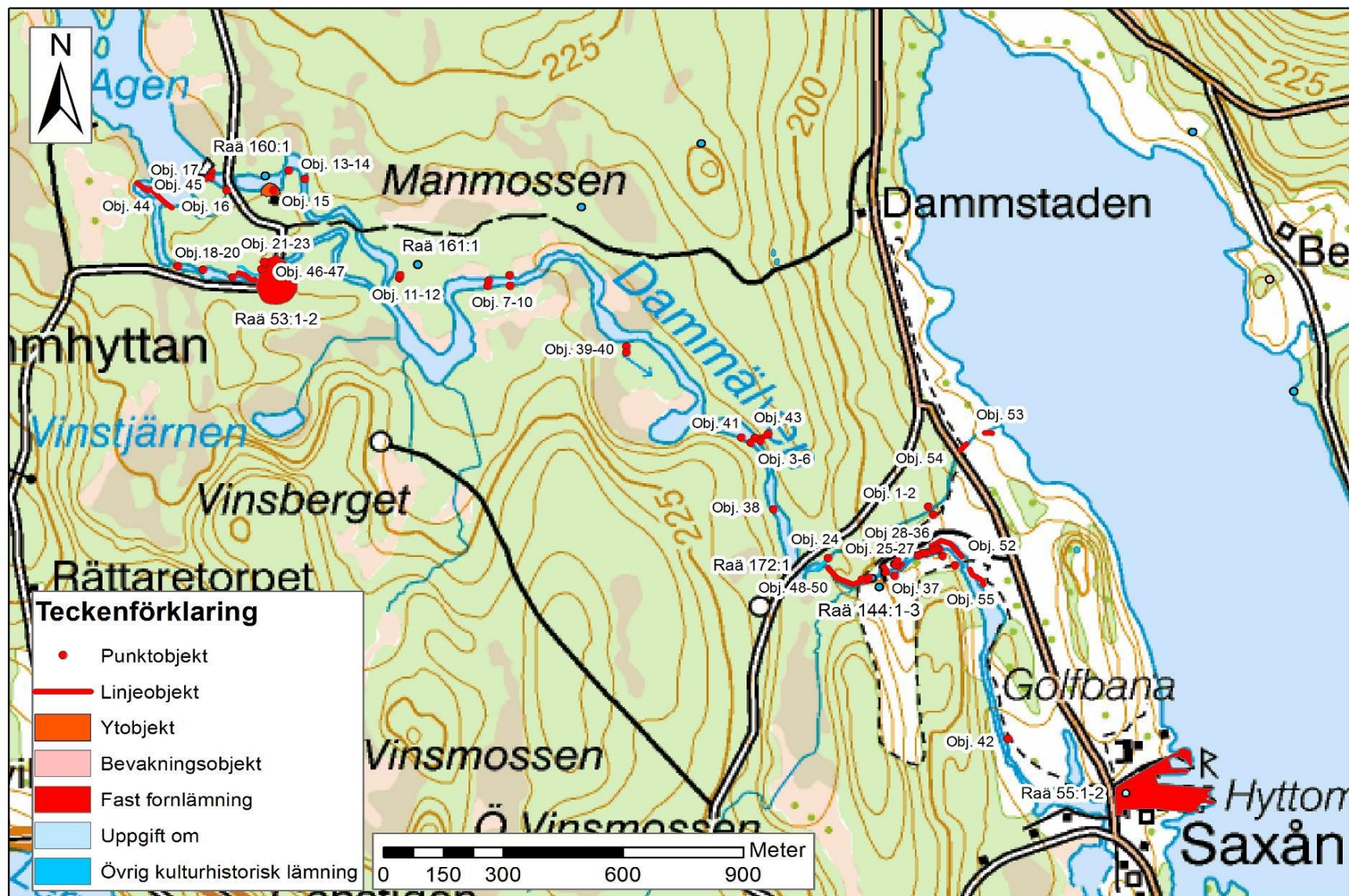

Figur 6. RAÅ 144:1 vilken endast omnämns som grundmurar men som i själva verket utgör lämningar efter en såg med tillhörande dammvall (Obj. 50). I älven och hitom fundamenten är en stenkista (Obj. 27). Foto från syd.

Figur 7. Kvarnen och sågen med tillhörande dammar finns med på en delningskarta över Saxån från år 1765.

I övrigt påträffades bland annat, brofundament (Obj. 1, 2, 7, 8), en tjärframställningsplats (Obj. 12), kolningsanläggningar i form av kolarkojor och kolbottnar i anslutning till vattendraget (Objekt 5, 6, 11, 39 och 40) samt röjningsrösen (Obj. 28-36).

Figur 7. Översiktsbild över inventerade forn- och kulturlämningar längs Dammälven.

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARK	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
1	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6628940,29 97595	463760,837 032486	2	Brofundament på ömse sidor av vattnet, 4x4 m st och 1 m h av 0,2-1 m st stenar	Ö-sluttande bäckravin
2	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6628962,50 021408	463749,361 019523	1,9	Brofundament på ömse sidor av vattnet, 4x4 m st och 1 m h av 0,2-1 m st stenar	V-sluttande bäckravin
3	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629142,72 534825	463314,969 390378	3,2	Stenrens, 30x1 m [n-s] och 0,5 m h av 0,2-0,6 m st stenar. Delvis övertorvad.	Flack moränmark
4	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629130,75 166733	463305,684 96455	2,3	Bäcken rensad längs 100 m l sträcka	Flack moränmark
5	Kolningsanläggning	Skogsmark	Barrskog	6629135,70 595756	463330,333 283021	2,4	Kolarkoja, 4 m diam av 1 m br och 0,3 m h vallar. spismursröse i n, 1,5x1 m st o-v och 1 m h anlagd mot jordfast block, 1,5 m st.	Svagt kuperad moränmark
6	Kolningsanläggning	Skogsmark	Barrskog	6629153,89 337778	463349,499 875258	2,4	Kolbotten, 15 m diam och 03 m h	Svagt kuperad moränmark
7	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6629571,83 53467	462703,257 051402	2,5	4x4 m och 0,3 m h av 0,2-0,8 m st stenar, ömse sidor av vattnet	Flack moränmark
8	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6629543,94 97401	462704,321 772561	2,2	Brofundament 4x4 m och 0,3 m h av 0,2-0,8 m st stenar, ömse sidor av vattnet	Flack moränmark
9	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629557,70 586034	462649,993 852144	1,8	Stenröjd yta i älven, 10x3 m i mitten av älven. Stenröjt på båda sidor. Inga synliga konstruktioner	Flack moränmark
10	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629544,20 635905	462648,458 73815	1,8	Stenröjd yta i älven, 10x3 m i mitten av älven. Stenröjt på båda sidor. Inga	Flack moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARK	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
							synliga konstruktioner	
11	Kolningsanläggning	Skogsmark	Blandskog	6629564,40 565618	462427,100 606794	1,8	Kolarkoja, 4 m diam, vallar 0,5 m br och 0,4 m h.	Småkuperad moränmark
12	Tjärframställningsplats	Skogsmark	Blandskog	6629571,99 451547	462429,234 786033	1,9	Tjärframställningsplats, 1 m l stensatt ränna, 0,4 m br och 0,3 m dj. Anlagd i en mindre jordkulle, 2 m diam och 1 m h. Framsondad kol i mynningen som är mot s.	Småkuperad moränmark
13	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629825,55 464628	462190,802 035536	2	Stenröjd yta i älven, 10x4 m i mitten av älven, inga synliga konstruktioner	I älven
14	Dammanläggning	Skogsmark	Blandskog	6629847,86 359203	462150,910 124303	2	Dammanläggning i betong på botten tvärs över älven	I älven
15	Slaggförekomst	Skogsmark	Lövskog	6629795,90 114803	462113,348 123928	2	Slaggförekomst, kolsvart i marken och spridda slaggförekomster rikligare nere vid fallet, både på land och i vattnet, 0,3 m dj inom ett 40x40 m st område i anslutning till fall i vattendraget. Strax v om dammen rikligare med slagg.	N-sluttande moränmark intill vattendrag
16	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629795,61 270089	461996,073 380703	2,6	10x2 m nv-so och 0,2 m st av 0,1-0,7 m st stenar inga synliga konstruktioner	Invid älv
17	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629830,91 101811	461956,782 720287	1,7	20 mm l ledarmar på ömse sidor av vattnet 1 m br och 0,5 m h, inga synliga träkonstruktioner	Ö-sluttande moränmark.
18	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629595,83 29211	461874,228 64163	1,9	Stenröjd del av älven, 20x3 m 20x2 m och 0,3 m h av 0,3-0,8 m st stenar, l	Ö-sluttande moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARK	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
							stenvall l n stranden	
19	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629586,84 396362	461936,329 643957	2	30x2 m l stenröjd yta	
20	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629567,16 216017	462009,544 548444	2	20x1 m l stenröjd yta	
21	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6629588,50 626984	462082,523 759626	2	Stenröjd yta, 10 m l v sidan av backen.	
22	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6629602,32 148623	462092,952 130639	2	Brofundament, 3x2 m o-v och 1 m h av 0,3-0,6 m st stenar	Flack moränmark
23	Brofundament	Skogsmark	Blandskog	6629607,18 237425	462089,541 323911	2	Brofundament, 6x2 m n-s och 1 m h av 0,3-0,6 m st stenar	Flack moränmark
24	RAÄ 172	Skogsmark	Barrskog	6628826,85 280219	463498,470 234284	1,8	Ledarm?	Älvstrand
25	Fundament	Hagmark					Timmerkista, 8x4 m o-v, stockar i 4 varv, för vattenränna	Mitt i forsen, älvfåra
26	RAÄ 144:1	Hagmark		6628808,49 615679	463667,133 628533	3,2	Såg	Del av golfbana
27	Fundament	Hagmark		6628818,84 872416	463671,444 108789	3,2	Stenkista, delvis övertäkt med sten, intill och s om såg	Mitt i forsen, älvfåra
28	Röjningsröse	Hagmark		6628807,97 299042	463816,047 419763	2,4	4 m diam och 0,6 m h av 0,2-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
29	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628832,96 10084	463785,141 171115	2,5	5x5 m st och 1 m h av 0,2-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
30	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628849,18	463777,254	2,4	2 m diam och 0,4 m h av 0,2-0,6 m st	Småkuperad

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARK	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
				662567	588881		stenar	moränmark
31	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628849,79 534019	463771,928 68115	2,4	4x3 m n-s och 0,6 m h av 0,2-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
32	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628850,20 844115	463767,629 820307	2,4	2x2 m st och 0,4 m h av 0,1-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
33	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628847,12 51873	463760,210 052102	2,4	2x1 m st o-v och 0,4 m h av 0,1-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
34	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628839,11 820634	463743,762 341982	2,9	5x2 m o-v och 0,4 m h 0,1-0,8 m st stenar	Småkuperad moränmark
35	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628839,39 314476	463734,597 980335	2,5	3x2 m o-v och 0,8 m h 0,1-0,6 m st stenar	Småkuperad moränmark
36	Röjningsröse	Skogsmark	Barrskog	6628833,37 225486	463723,875 572307	2,5	6x3 m o-v och 0,6 m h 0,1-0,8 m st stenar	Småkuperad moränmark
37	Stenrens	Skogsmark	Barrskog	6628779,74 897725	463664,701 40997	2,4	17x1-10 m o-v och 0,6 m h 0,1-0,8 m st stenar	Småkuperad moränmark
38	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6628954,96 80329	463362,412 659457	1,7	Härd, 1 m diam och 0,4 m h av 0,2-0,6 m st stenar.	Småkuperad moränmark
39	Kolningsanläggning	Skogsmark	Barrskog	6629384,60 522044	462994,590 047193	1,8	Kolarkoja, 4x3 m no-sv och 0,8 m h. i o ar stenkonstruktion och järnkamin	Flack moränmark
40	Kolningsanläggning	Skogsmark	Barrskog	6629368,45 60603	462994,616 444377	1,8	Kolbotten, 12 m diam och 0,3 m h, uttrakad.	Flack moränmark
41	Vägbank	Skogsmark	Blandskog	6629143,79 346931	463281,962 479224	1,7	Vägbank längs v sidan av älven i anslutning till täktverksamhet	Ö-sluttande moränmark
42	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6628350,81	463947,534	2,2	Stenrens, 10x1-1,5 m n-s och 0,4 m h av	

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARK	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
				704062	523596		0,1-0,5 m st stenar	
56	Kvarn						Uppift om.	

Linjeobjekt							
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG	SKADESTUTS
43	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	2,2	Stenrens, 10x1-1,5 m n-s och 0,4 m h av 0,1-0,5 m st stenar	Flack moränmark	
44	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	2,5	Dammanläggning, 100x1-3 m nv-s0 av 0,1-0,8 m st stenar 0,3-0,8 m h, i nv är dammen 1 m br med vertikala träplank 22x6 cm ihopfalsade 40 m l sträcka, tätt, mot en längsgående stock och pålar, konstruktionen mot vattnet 0,5 m över vattnet, dammlucka	Flack moränmark	
45	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	2,3	Dammanläggning, 30x4 m n-s av 0,1-0,8 m st stenar 0,5-0,8 m h, betong i anslutning till elstyrd dammlucka.	Flack moränmark	
46	Stenrens	Skogsmark	Barrskog	2	50x2 m o-v och 0,3-1 m st stenar, 1 m h av 0,2-0,	Flack, delvis sank älvstrand.	
47	Stensrens	Skogsmark	Barrskog	2,1	40x2 m o-v och intill 1 m h av 0,1-0,8 m st stenar, stenrens	Flack, delvis sank älvstrand.	
48	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	1,8	stenröjd yta, 140 m l	Älvstrand	
49	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	1,8	30 m l n-s, 3 m br och 0,7 m h av 0,2-1 m st stenar, även jordfasta upp till block 2 m st, i v ar timmerskoning synlig, raserad på flera ställen	O-sluttande bäckravin	
50	Dammvall	Hagmark		2,2	20x3 m n-s och 0,8 m h av 0,2-0,6 m	Intill väg och bro,	Övertäkt

Linjeobjekt							
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG	SKADESTUTS
					st stenar.	strax o om	
51	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	2,3	Stenröjd yta ca 30 m l	Älvstrand	
52	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	2,4	Rensad yta	Älvstrand	
53	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	1,4	Stenrens, 24x4 m nv-so och 0,6 m h 0,3-0,6 m st stenar	Älvstrand	
54	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	1,5	Stenrens, 20x2,5 m nv-so och 0,3 m h 0,3-0,6 m st stenar	Älvstrand	
55	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	2,1	Stenrens, 60x2-3 m n-s och 0,3-0,5 m h 01-0,6 m st stenar	Älvstrand	

Kulturhistorisk värdefull bebyggelse Dammälven

Inledning

Det område som har inventerats utmed Dammälven är till större delen obebyggt idag. Utöver bebyggelsen kring Saxå herrgård finns det bara en bebyggd fastighet utmed sträckan, en mindre torpmiljö.

A - Dammarne gård

Namnet Dammarne är hämtat från den häradsekonomska kartan från 1883-1895, där såväl gården som en intilliggande såg och en backstuga är utmärkta. Gården, som idag utgör ett sommartorp, är beläget strax norr om den gamla hyttplatsen för Damshyttan (1618-1791). Av backstugan finns inga spår. I älven finns tydliga lämningar efter tidigare dammanläggning och sågen. Sågen finns upptagen i ett geografiskt-statistiskt lexikon från 1882-83 som Dammhyttans såg.

Fastigheten finns ett flertal byggnader. En prefabricerad timrad "gäststuga", en mindre stuga, alternativt en lekstuga, en äldre vedbod med avträde, en jordkällaren med en framsida i betong. Därtill finns en ruin efter en tidigare byggnad i form av en grund och väggar av gjuten småsten/flis. Eventuellt var detta en byggnad för djurhållning.

Figur 8. Bostadshuset och "gäststugan".

B – Bostadshus vid Saxå bruk

På södra sidan om älven, strax väster om bron över till Saxå herrgård, ligger ett äldre bostadshus, med tillika äldre ekonomibyggnad och två välhållna stora jordkällare murade helt eller delvis med sinnersten.

Figur 9. Äldre boställe vid Saxå bruk, med två jordkällare intill bryggan.

C – Hyttmiljön

Till hyttmiljön räknas i detta fall, utöver hyttlämning med masugn och rostugn, även stenvalvsbron och den gamla hyttstugan som idag nyttjas som kontor och butik för Saxå golfbanas verksamhet.

Figur 10. Stenvalvsbron i Saxån. Bakom skymtar en äldre byggnad som på en plankarta från 1881-1886 anges vara en hyttstuga. Här har golfklubben en butik.

Figur 11. Hyttanläggningen med masugn och rostugn samt ruinen efter rådstugan som omger masugnen. Vattenhjulet invid slaggstampen rekonstruerades av en modellsnickare i Filipstad runt 1980.

Saxåhyttan omnämns första gången i Gustav Vasas jordebok från 1540. År 1854 revs en äldre mulltimmerhytta 1854 för att ersättas av en modern stenmasugn, densamma som finns bevarad i dag. Två år senare lades den stångjärnshammare som fanns vid hyttan ned. År 1912 sålde dåvarande brukpatron K K Karlsson egendomen till Aktiebolaget Saxå Bruk. Saxåhyttan var i drift fram till 1916 och från detta år uppgick bolaget Saxå Bruks fastigheter i Hellefors Bruks AB.

D – Brygghus och sädesmagasin

Den stora byggnaden vid Dammälvens utlopp i sjön Saxen uppfördes 1847 som brygghus, vedbod och mälteri. På vinden förvarades spannmål och här fanns även ett bostadsrum. För ett par år sedan blev huset rikskänt då det var objekt för Ernst Kirchsteigers sommarprogram.

Figur 12.
Brygghuset/sädesmagasinet

Figur 13. Översiktsbild över kulturhistorisk värdefull bebyggelse vid Dammälven

Inventering av forn – och kulturlämningar

Lillälven

Vattensystemet i Lillälven är mycket varierande till sitt utseende, mellan Stora Bör och Väster Svan är älven liten och grund och bitvis full av forsar och stenig mark. Mellan Sjön Aspen och Byälven flyter i huvudsak vattendraget långsamt fram i en mer eller mindre djup dalgång. De forsar som finns, eller har funnits, har alla nyttjats för olika vattenknutna verksamheter i form av sågar, kvarnar och kraftstationer. Merparten av dessa lämningar finns representerade i FMIS, vidare har ett antal kvarnar och sågar påträffats vid den nu utförda inventeringen. Totalt påträffades 114 objekt vid inventeringen längs Lillälven.

Figur 14. Ledarm (Obj. 19), till stora delar urplockad, dock är stockarna i dubbelkistan synliga genom vattenytan. Foto från syd.

Lillälven mellan Norane och Västersvan innehåller rikligt med lämningar efter flottningsepoken i form av mindre ledarmar och stenrens, även sprängda delar (Obj. 12-13, 16-20, 26-27, 32-33, 37-53, 56-70). Lillälvens flottningsförening som hanterade flottningen i vattensystemet bildades år 1884 och upplöstes år 1970. Där Stora Bör har sitt utlopp via Lillälven finns lämningar efter den lastageplats vilken tillhörde hemmanet/gårdarna vid Norane. Lastageplatsen (Obj. 14), vilken utgörs av stockvarv i vattnet samt vertikalt lutande stenar, finns med på en storskifteskarta över Norane från år 1809.

Figur 15. Ledarm, objekt46. fylld med sten, där synliga delar av fackverket skymtar fram i nedre bild och under

vattenytan. Foto från väst.

Figur 16. En av flera ledarmar vid RAÅ 160. På bilden syns en stock med urtag för bettingar vilka utgjort en del av det fackverk där stenarna placerats (Obj. 65). Foto från norr.

Ett stycke söderut och nedströms vattendraget finns lämningarna efter en dammvall (Obj. 3) och en såg (obj. 1) vilken är med i Skog och historia men ej FMIS. Sågen och kvarnen finns med på Häradsekonomiska kartan över Stora Bör från år 1883-95. I Lillälvens flottningsförenings arkiv står sågen omnämnd som förfallen med en finbladig ramsåg medan kvarnen omnämns som en tullkvarn med två stenar tillhörande Svaneholms bruk.

Figur 17. Sågen (Obj. 1) vid Norane, på bilden syns även vattenrännan (Obj. 2). Foto från syd.

Enligt en laga skifteskarta över Ristakan från år 1846 framgår det att Svaneholms bruk år 1717 blev ägare till Kvarnlyckorna vilket utgör ett område strax söder om kvarnen (Obj. 6) Vid Norane. Vid inventeringen påträffades rester efter ett kolhus (Obj. 8). Byggnaden, liksom den tidigare nämnda kvarnen, finns med på den ovan nämnda kartan över hemmanet Ristakan. Att kolhuset är placerat här och utan anknytning till något bruk får därmed sin förklaring genom att Svaneholms bruk ägde marken sedan tidigt 1700-tal och sannolikt förvarade kol på denna plats för vidare transport ned till Svaneholm.

Figur 18. Den största byggnaden på bilden och intill fastighetsbeteckningen A utgör kolhuset (Obj. 8). På bilden finns även kvarnen (Obj. 6).

Hemmanet Ödebyn (enligt storskifteskarta år 1800) och hemmanet Hallanda (enligt storskifteskarta år 1801) hade varsin kvarn ungefär där en nyare damm är belägen idag (Obj. 30). I området som dels påverkats av den nya dammen men även genom stenrens för flottningen finns inga synliga lämningar efter ovan nämnda kvarnar. Ett stycke längre söderut fanns enligt ovan nämnda karta över Ödebyn ytterligare en såg alternativt kvarn. Det är sannolikt denna kvarn som beskrivs som utriven i Lillälvens flottningsförenings handlingar år 1884. Delar av området som ligger vid ett söndersprängt fall utgörs idag av en tomt till en bostad och inga synliga lämningar påträffades heller i detta område (Obj. 60).

Vid hemmanet Bäckén skall det ha funnits två sågar och en kvarn enligt laga skifteskartan år 1846, Sågarna är med i FMIS som RAÄ 158 och 160, kvarnen strax nedströms är emellertid inte med och utgörs av (Obj. 35). På en av fundamentalsstenarna till kvarnen är en inristning (Obj. 36) med snirkliga tecken och initialer i form av: J B. Med stor sannolikhet rör det sig om John Bryntessons initialer, ägare av Svaneholms bruk från år 1907. Enligt Lillälvens flottningsförenings handlingar utgör detta lämningarna efter Näs tullkvarn med två par stenar vilken skall ha tillhört Svaneholms bruk.

Figur 19. Laga skifteskarta från år 1846 över hemmanet Bäckén, på kartan syns markering för sågen (RAÄ 158) samt kvarnen (Obj. 35) ett stycke nedströms denna.

Figur 20. Ristning i fundament till kvarnen (Obj 36). Foto från väst.

Vattendraget mellan sjön Östersvan och sjön Eldan innehåller lämningar i FMIS i form av ett område med sågverkslämningar (RAÄ 157). Strax söder om dessa finns lämningar efter en kvarn (Obj. 87) och en såg (Obj. 85) vilka finns med på storskifteskartan över Högen år 1788 samt över Slirud från år 1798. Strax söder om dessa finns en husgrund (Obj. 88) vilken tidigare utgjort mjölnarbostad enligt samma karta. Mellan husgrunden och industrilämningarna finns en stenvalvsbro vilken i väster är ombyggd till balkbro (Obj. 86). Söder om dessa lämningar är stenrens (Obj. 105-108) på ömse sidor av vattendraget, här har man även sprängt berg i vattendraget för att sannolikt underlätta för flottningen

Figur 22. Objekt 86, stenvalvsbro mellan Högen och Slirud, fotograferad från syd.

Figur 23. Storskifteskarta över Slirud från år 1798 vilken visar dammen/stenvalvsbron, kvarnen (Obj. 87) och sågen (Obj. 85) samt mjölnarstugan (Obj 88).

Backaälven rinner mellan sjöarna Aspen och Lången vid Långseruds kyrka, här finns inga synliga lämningar efter flottningen vilket kan förklaras av vattnets stilla gång. Vid kyrkan är det emellertid stridare vatten och här har funnits en kvarn (RAÄ 163). Strax innan vattnet rinner ut i sjön Aspen finns en damm (Obj. 84) och lämningar efter Kyrkebols såg (Obj. 83) med 2 sågramar enligt Lillälvens flottningsförening. En markering för en såg finns ett stycke söder om de påträffade lämningarna på Häradsekonomiska kartan från år 1883-95.

Figur 21. Sågen (Obj. 83) vid Kyrkebol, fotograferad från öst.

Vid sjön Aspens utlopp i Lillälven finns flera industrilämningar registrerade i FMIS, här påträffades en husgrund med kraftiga tegellager ute på en mindre holme i forsen (Obj. 78).

Enligt storskifteskartan år 1747 över hemmanet Torp skall torps kvarn ha legat i ovan nämnda fors och enligt en karta från år 1877 kan man se att Övre Kålsäter anlagt en vattendriven anläggning mitt emot Torps kvarn. Enligt Häradsekonomiska kartan samt en ägostyckeskarta från år 1919 kan man se att det rör sig om Kolsäters såg (Obj. 114). Sågen var placerad där en kraftstation idag är placerad och strax öster om ovan nämnda husgrund.

Figur 24. Karta över Blixbol från år 1839 som visar den påträffade kvarnen (Obj. 95), byggnaden i mitten strax öster om dammvallen/bron.

Nedströms kraftstationen vid Blixbol finns lämningar efter en tullkvarn vilken skall ha haft 2 par stenar och ett skiktverk (Obj 95) vilken ligger strax öster om vägen/dammen över vattendraget. Sågen skall ha haft 2 finbladiga ramar och kantverk (Lillälvens flottningsförening). Enligt storskifteskarta över Blixbol från år 1806 skall det ha funnits två kvarnar och en såg i området.

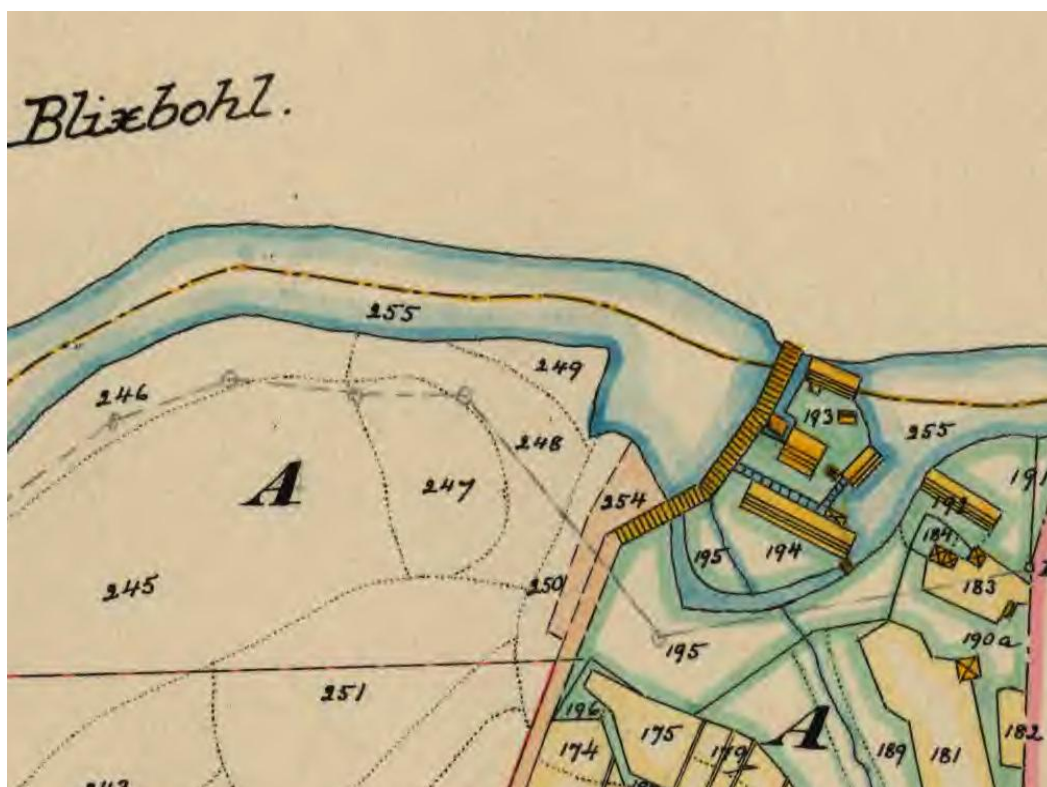
Vid Blixbol anlades Emilsdals järnbruk år 1842. En rågångskarta över hemmanet Blixbol från år 1918 visar att Emilsdals bruk var beläget i samma område som kvarnen och sågen. Bruket som hade en manufaktursmedja med 1 räckhammare, 6 spikhammare, kolhus och bostad för smederna lades ned redan år 1876 (Furuskog). I älvravinen finns lämningar i form av fundament och slagghvarp (Obj. 98) strax söder om lämning efter en såg? (Obj. 71-73).

Ett stycke öster om dessa lämningar och en bit nedströms återfinns lämningar efter kolhuset (Obj. 97) i form av ställvisa syllstenar som tillhört en 25 meter lång byggnad, i norra delen av denna framkom ett tunt kollager vid sondning. I närområdet till kolhuslämningen finns även lämningar efter en husgrund med spismursröse (Obj. 96). De påträffade lämningarna stämmer väl överrens med markerade byggnader enligt laga

skifteskartan över Mölnerud från år 1856 och utgör lämningar efter Emilsdals järnbruk.

Figur 25. Objekt 74, lämningar efter räck eller spikhammare, strax söder om denna är en slaggharp. På nedanstående kartbild utgör lämningarna rester efter den större byggnaden i anslutning till siffran 194. Foto från norr.

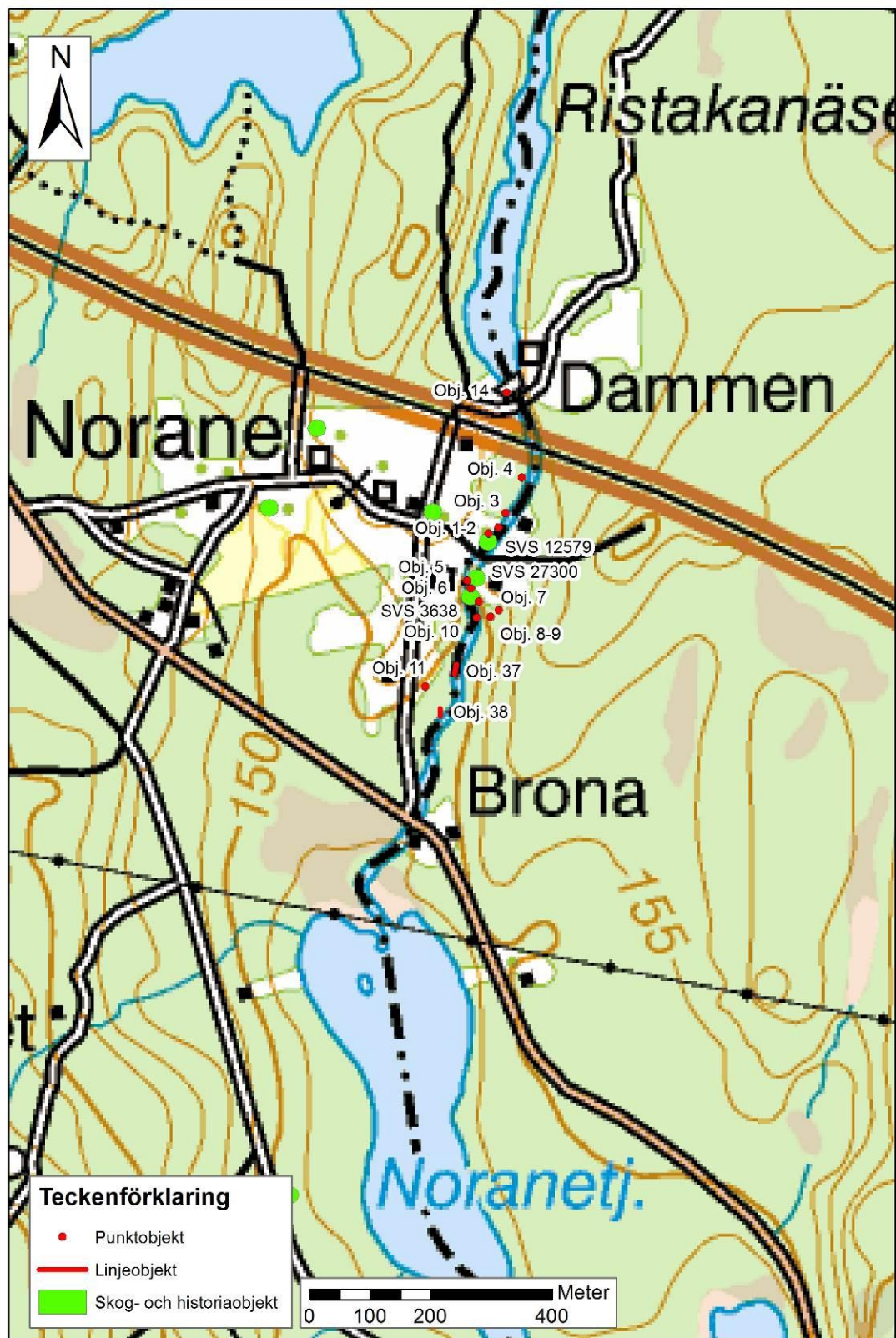

Figur 26. Laga skifteskarta över hemmanet Mölnerud från år 1856 där byggnaderna vid Emilsdals bruk är

utritade tillsammans med kvarnen och sågen från 1839 års karta.

När dammen till kraftstationen vid Blixbol anlades kom en äldre dammvall (Obj. 82) att i huvudsak läggas under vatten. Idag är fundamenten synliga i vattenytan tvärs över den nedströms vid kraftstationen uppdämda älven. Enligt geometriska kartor över Kättebacka från år 1707 och 1747 skall två kvarnar och en såg ha legat nedströms dammen, lämningarna efter dessa småindustrier torde ligga djupt begravda under vatten idag.

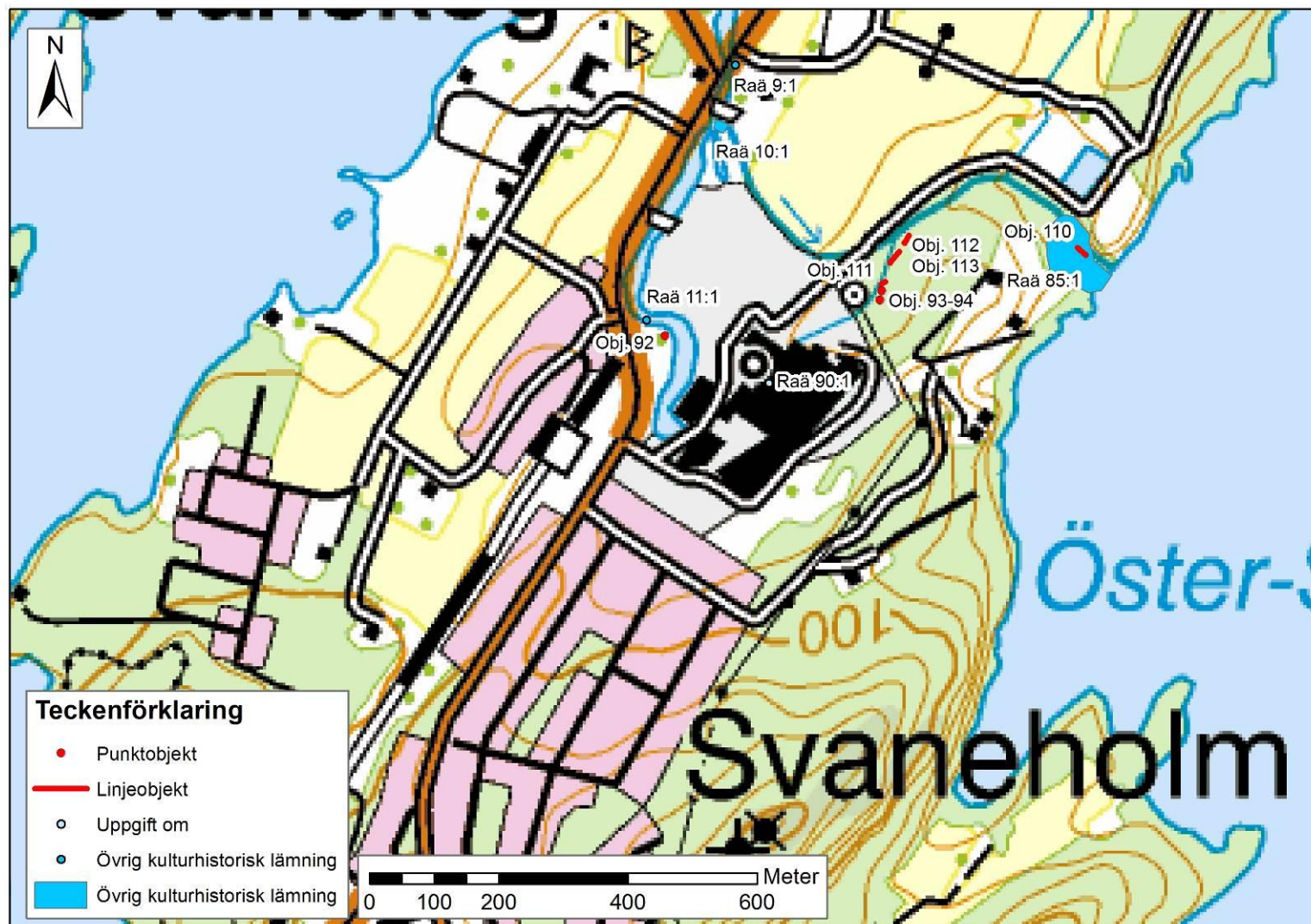
Figur 27. Översiktsbilder över forn- och kulturlämningar i Lillälven

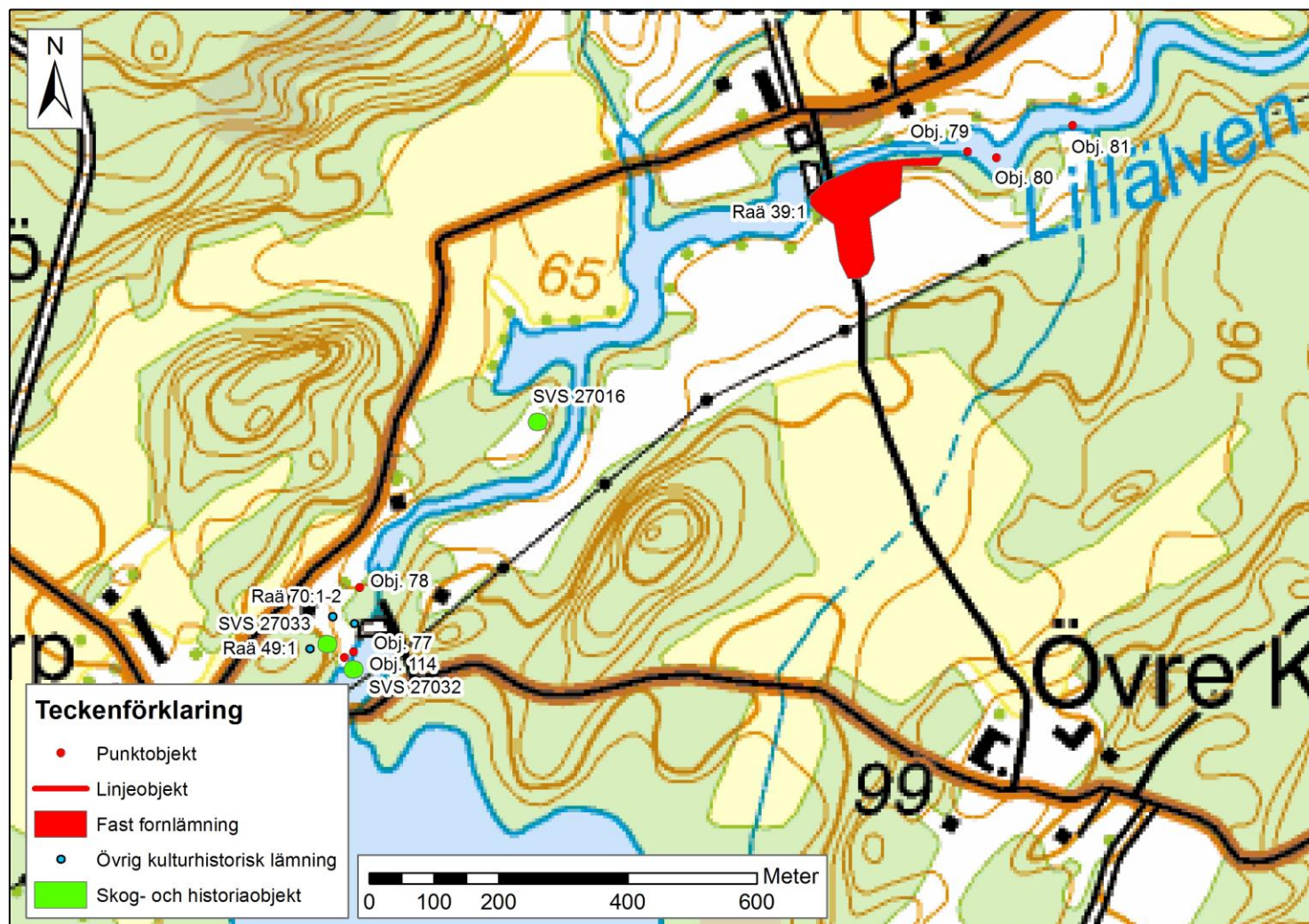

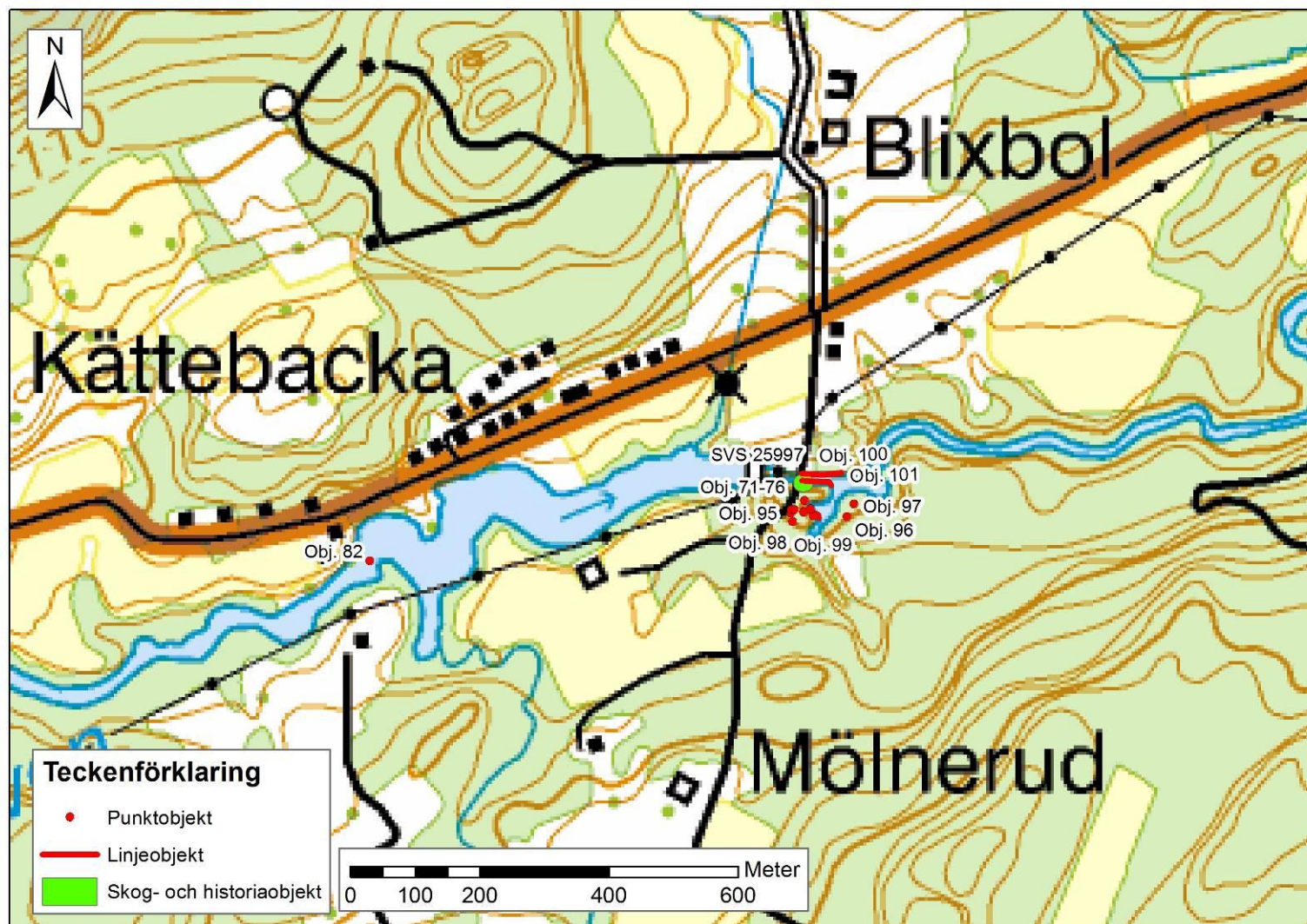

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
1	Såglämning	Skogsmark	Blandskog	6574465.25121166	355521.934057595	2.8	Såg 30x12 n-s. i n utgörs av stenpackning 1x3-4 m s, 0,5 m h av 0,3-0,5 m st stenar. Längs vattnet är även 1 m st stenar på rad. Centralt och i s delen är 9 stenfundament 1,5-2x3-2 m 0,5-1,6 m h av 0,1-1 m st stenar.	V-sluttande moränmark invid vattendrag
2	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6574455.07383281	355506.242408588	3.3	Vattenränna, 25x2 n-s 0,5 m dj. stenvallar på ömse sidor 1-2 m br 0,5 m h av 0,2-1 m st stenar	
3	Dammanläggning	Skogsmark	Blandskog	6574489.33315158	355533.497298211	2.2	Dammvall, 4x10 m o-v och 0,3-1,2 m h av 0,3-1 m st stenar, på ömse sidor av älven	Älvstrand
4	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6574547.55901553	355560.713547314	2.6	Smedja, 5x4 m no-sv, svåravgränsad, ställvisa syllstenar, 0,2 m st. Spismursröse i no 1,5x1,5 och 0,4 m h av 0,2-0,6 m st stenar, rikligt med kol, tegel och slagg vid sondning	Flack moränmark
5	Dammanläggning	Skogsmark	Lövskog	6574377.83778583	355470.886113277	2.8	Dammvall, 10x1 m o-v av stockar i 4 varv samt 0,1-0,7 m st stenar.	I älven
6	Kvarnlämning	Skogsmark	Lövskog	6574365.33772418	355477.159161986	2.8	Kvarn, 8x6 m n-s av 1 m br och intill 1, 7 m h väggparti, 9 synliga varv av 0,1-1 m st stenar. I älven är rasmassor med järn. På andra sidan älven är 20 m l stenskodd kant.	V-sluttande moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
7	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6574343.50207241	355489.540732294	2.6	Husgrund 6x4 o-v av 0,2-0,8 m st stenar.	
8	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6574329.22985565	355522.838443366	3.7	Husgrund 11x12 n-s. ställvisa syllstenar i upp till tre varv 0,3-0,7. i o är vallar 12x7 0,7 m h av kol.	V-sluttande moränmark invid hygge
9	Kolhus?	Skogsmark	Hygge	6574318.40919918	355509.403213528	2.5	Område med kol 15 m diam 0,3 m h	Strax invid v älvsidan.
10	Del av kolhus, obj 8	Skogsmark	Hygge	6574316.87604893	355486.245232809	2.4	Område med kol 20x10 n-s 0,3 m h	Strax invid v älvsidan.
11	Övrigt	Skogsmark	Blandskog				Jordkällare, 6x4 m o-v och 1 m dj, anlagd i 5 synliga varv, 0,2-1 m st stenar, 1 m br öppning mot o. kring kanten är en vall 1 m br och 0,3 m h.	O-sluttande moränmark intill vattnet
12	Stenrens	Skogsmark	Blandskog				Stenrens 10x5 m n-s 0,5 m h av 0,2-1 m st stenar. sprängsten	Småkuperad moränmark
13	Stenrens	Skogsmark	Blandskog				Stenrens 5x3 m n-s 0,5 m h av 0,2-1,5 m st stenar. sprängsten	Småkuperad moränmark
14	Lastageplats	Skogsmark	Lövskog	6574687.10619419	355535.514758056	2.3	Lastageplats, 14 m l n-s kajanläggning av 15 tal huggna stenar vilka ligger i 45 gradig vinkel ned mot vattnet, 1,5x0.2-0,3 m st. innanför dessa är stockar i 4 synliga varv. enligt laga skifteskärta	O-sluttande moränmark
15	Kvarnlämning	Skogsmark	Blandskog	6570973.61830228	355987.069477653	3.1	Kvarn, uppgift om, inga synliga lämningar, dock en äldre vägsträckning ned till området.	Hällmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
16	Ledarm	Skogsmark	Blandskog	6570825.83403626	356033.702408828	2.3	Ledarm 10x1 m och 0,5 m h av 0,1-0,7 m st stenar.	Flack moränmark
17	Ledarm	Skogsmark	Blandskog	6570819.88517131	356028.909965433	2.4	Ledarm 10x1 m och 0,5 m h av 0,1-0,7 m st stenar.	Flack moränmark
18	Ledarm	Skogsmark	Blandskog	6570745.42031674	356042.834140985	3	Ledarm, i form av dubbelkista, 12x1 m och 0,5 m h av 0,1-0,8 m st stenar. Parallella stockar, möjligen del av konstruktion.	Flack moränmark
19	Ledarm	Skogsmark	Blandskog	6570659.25194871	356032.242601831	2	Ledarm 10x1 m och 0,3 m h av 0,2-1 m st stenar.	Flack moränmark
20	Ledarm	Skogsmark	Blandskog	6570671.40530699	356035.081868885	2.7	Ledarm, i form av dubbelkista, 10x2 m n-s och 0,3 m h av 0,2-0,8 m st stenar, i mellan parallella stockar synliga i vattnet.	Flack moränmark
21	Kolningslämning	Skogsmark	Barrskog	6570660.14676008	356013.531927717	3.2	Kolarkoja, 4 m diam och 0,3 m h, spiskonstruktion i o, 1x1 m av enstaka 0,2 m stenar	Småkuperad moränmark
22	Kolningslämning	Skogsmark	Barrskog	6570682.3822158	356015.040641573	2.2	Kolbotten, 14 m diam och 0,4 m h	Småkuperad moränmark
23	Kolningslämning	Skogsmark	Barrskog	6570611.42549377	356014.825519251	2.5	Kolbotten, 12 m diam och 0,4 m h	Flack moränmark
24	Kolningslämning	Skogsmark	Barrskog	6570603.96033765	356020.632317358	2.1	Kolarkoja 4 m diam och 0,2 m h	Flack moränmark
25	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6568664.78633996	357343.812409993	2.4	Jordkällare, 5x4 m n-s och 0,4 m dj, 1 m br öppning mot n. kring kanten är en vall 1 m br och 0,3 m h	N-sluttande moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
26	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6568673.73062276	357397.553367401	4.6	Stenrens 8x2 m n-s och 0,7 m h av 0,1-0,6 m st stenar	Älvbrink
27	Stenrens	Skogsmark	Blandskog	6568664.59846293	357418.154161926	3.7	Stenrens 12x2 m n-s och 0,7 m h av 0,1-0,6 m st stenar	Älvbrink
28	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6568638.46497384	357466.105615184	2.4	Tvättstuga	Älvbrink
29	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6568735.12331638	356974.807668361	2	Jordkällare, 5x4 m n-s och 0,5 m dj, 4 synliga varv stenar 0,1-0,9 m st, 2 m br öppning mot o. kring kanten är en vall 1 m br och 0,2-0,8 m h	V-sluttande moränmark
30	Kvarnlämning	Skogsmark		6567027.99235066	358063.823964021	1.6	Kvarn, uppgift om	V-sluttnade moränmark
31	Bro	Skogsmark	Lövskog				Brofundament, 6x6 m och 2 m h, 6 synliga varv av 0,1-1 m st stenar, på ömse sidor av Lillälven	Bäckravin
32	Ledarm	Skogsmark	Lövskog	6566588.37282738	358310.684874031	2.5	Ledarm 10x1 m (Ö-V), i form av enkelkista, stock med 3 synliga urtag för bettingar, bland utraserade stenar,	Flack moränmark intill Lillälven
33	Ledarm	Skogsmark	Lövskog	6566304.01466981	358339.340370512	1.8	Ledarm, i form av dubbelkista, rest av, bestående av 2 parallella stockar	Flack moränmark intill Lillälven och vattenfall
34	Flottningsanläggning	Skogsmark		6566137.88357985	358425.746297791	1.8	Träkonstruktioner på ömse sidor av vattnet, stockar längs med vattenkanten även stockar som sticker ut ur	Älvbrink

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
							strandbrinken, 0,2-0,3 m tj, som längst 20 m	
35	Kvarnlämning	Skogsmark	Blandskog	6565991.29690625	358501.169704902	1.9	Kvarn, 16x10 m av 3 väggpartier 1 m br och 0,7 m hav 0,1-0,6 m st stenar i 5 synliga varv. 2 m s om dessa är 2 fundament 1x1 m och 0,5 m h av 0,2-0,6 m, järnstång med kugghjul i s delen, st stenar ställvis i 2 varv	V-sluttande moränmark
36	Ristning, medeltid/historisk tid	Skogsmark		6565991.371184	358499.171982464	1.9	Ristning i fundamentssten, s delen av kvarn block 0,6 m st mot v är på en 0,6x0,4 m st yta initialerna; JB med snirkliga bokstäver, 0,15 m h och 0,005 m dj	V-sluttande moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
71	Såglämning?	Skogsmark	Blandskog	6578109,42584677	370842,4358607	2,9	Fundament, 6x5 m [n-s], 1 m h, av 0,3-1 m st stenar i upp till 3 varv.	O-sluttande moränmark
72	Såglämning?	Skogsmark	Blandskog	6578114,61481953	370843,534987632	2,8	Stensatt kant i uttorkad vattenfåra, 13 m l och 1,5 m br upptill 1 m h av 0,4-0,9 m st och st stenar i upptill 2 varv	O-sluttande moränmark
73	Såglämning?	Skogsmark	Blandskog	6578114,43642737	370847,994791665	2,8	Fundament, 2x2 m st och 0,7 m h av 0,4-0,8 m st stenar i 2 synliga varv. Tegel på toppen.	O-sluttande moränmark intill älvfåror

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
74	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6578104,88221294	370877,51636096	2,1	2 parallella syllstensrader, 8 m l av 0,2-1 m st stenar, 4 bandjärn i n och större stenblock i mitten av husgrunden, 1,5 m st. l s är inristat ett kors och borrarade hål för bult, 0,05 m diam och 0,03 m dj	Ö i älv
75	Övrigt			6578110,76915426	370862,709811573	2,1	8 bandjärn i vinkel	Ö i älv
76	Timmerkonstruktion			6578116,1209191	370873,056556928	2,1	12x1 m o-v i uttorkad vattenfåra, bestående av parallella plana stockar, 0,2-0,3 m br och 0,1 m tj, halvstående mot s och den stensatta kanten	O-sluttande moränmark
77	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6576904,75382646	368314,894757113	1,7	7x6 m n-s, spismursröse i no, 3x2 m o-v och 0,4 m h av 0,2-0,6 m stenar. tegelstenar synliga	Udde intill Lillälven
78	Husgrund, historisk	Skogsmark	Lövskog	6577012,79688692	368338,020878643	4,1	11x5 m, synliga syllstenar i v, synligt fundament i n av 0,2-0,5 m stenar i 2 synliga varv, spismursröse i s, 3 m diam och 1 m h, rikligt med tegel inom hela husgrunden.	O och intill fors
79	Dykdalb?			6577688,26647243	369279,434247724	1,5	dykdalber?	I älv
80	Dykdalb?			6577678,77291372	369323,509399164	2	dykdalber?	I älv
81	Dykdalb?			6577728,91383398	369441,958454274	2,3	dykdalber?	I älv

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
82	Dykdalb			6578035,09760923	370191,114438646	5,6	Dammvall, till stora delar under vatten. Strax v om denna plats för kvarnar enligt häradsekonomen.	I älv
83	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6573667,28674408	367470,280202682	-1,79769313486232E+3	Såglämning, 15x16 o-v ställvisa 0,5-1 m st stenar. Ställvisa anlagda i 2 varv. i no är omkullvält fundament i tegel .	Flack älvravin.
84	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6573666,7231003	367491,741947281	2,4	Dammvall i betong	Flack älvravin.
85	Såg	Skogsmark	Lövskog	6565418,79478782	363097,548852603	2	Såg?, 8x8 m av ställvisa 0,4-0,8 m st stenar, i 2 synliga varv på en plats	Älvfåra
86	Övrigt	Skogsmark	Lövskog	6565422,92667663	363091,124145906	2,7	Stenvalvsbro 20x4 m o-v, 1 valv i o, 2 m h och 4 m br 0,2-0,8 m st stenar, i v betongöppning, balkbro	Älvfåra
87	Kvarn	Skogsmark	Lövskog	6565451,63889173	363108,828191393	2,6	Kvarn, 6x5 m n-s av 0,2-0,8 m st stenar. v om vattenfåra. på motsatta sidan är stensatt kant, 6 m l, ställvis i 2 synliga varv	O-sluttande älvravin
88	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6565354,04128187	363023,197893967	2,4	Husgrund 10x6 m n-s av 0,2-0,8 m st stenar. spismursröse i sv 2x2 m 0,5 m h av tegel.	O-sluttande älvravin.
89	Husgrund, historisk	Skogsmark	Blandskog	6565339,21180057	363032,667361562	2,3	Husgrund 5x4 m ns ställvisa synliga syllstenar i o ned mot back 0,2-1 m st sten i 2 synliga varv. husgrund utgörs delvis av 5x4 m st urtag i o slänt	V sida av älvfåra

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
90	Gränsmärke	Skogsmark	Barrskog	6564821,9407584 2	362644,55555633 4	3,1	Gränssten, 0,3x0,3x0,1 m o-v, uppallad av 5 stenar, 0,2-0,4 m st. mot n är en inhuggen fyrkant, 0,1 m sida, 0,01 m br spär och 0,005 m dj	Strandkant, moränbunden
91	Gränsmärke	Skogsmark	Barrskog	6564846,477164	362669,83264033	6,1	Gränssten, 0m3x0,3x0,2 m o-v, uppallad av 6 stenar, 0,2-0,3 m st.	Strandkant, moränbunden
92	Kvarn			6562801,1716613 5	360212,32102332 8	2,9	Kvarn, uppgift om, enligt karta	Flack moränmark
93	Övrigt	Skogsmark	Lövskog	6562856,6179759 2	360544,40595594 3	2	Stenrens i form av röse, 4 m diam och 0,4 m h, ställvisa synliga stenar, 0m1-0,3 m st, o om älvravin	Avsats i v-sluttande moränmark
94	Övrigt	Skogsmark	Lövskog	6562871,1756540 1	360547,60818288 6	1,8	Stenrens i form av röse, 4 m diam och 0,4 m h, ställvisa synliga stenar, 0m1-0,3 m st, o om älvravin	Avsats i v-sluttande moränmark
95	Kvarn	Skogsmark	Blandskog				Kvarn, 14x10 m (Ö-V) av 3 väggpartier 1 m br och intill 1,2 m h av 0,1-0,6 m st stenar i 7 synliga varv.	
96	Husgrund	Skogsmark	Blandskog	6578103.4816895 6	370929.66640673 9	4.1	Husgrund, 12x6 m (N-S) av ställvisa 0,2 m h och 0,2-0,4 m st syllstenar. Centralt längs V långväggen är spismursröse, 3x3 m st och 0,3 m h, synliga tegelrester och 0,1-0,3 m st stenar.	N-sluttande moränmark
97	Kolhus	Skogsmark	Blandskog	6578123.1759078 9	370940.40006880 7	6.4	Kolhus, 25x9 m (N-S), ställvisa syllstenar, 0,1-0,5 m st, framförallt synliga i N och S. 10x10 m st förhöjning i N, 0,3 m h, vid	Flack moränmark

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	X	Y	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
							sondning framkom ett intill 0,05 m tj kollager, beväxt med kraftiga granar.	
98	Slaggvarp	Skogsmark	Blandskog				Slaggvarp, 20x1,5-4 m (N-S) och 1 m h, o-v, ställvisa slagg i ytan, slagg i ränna N om.	Åravin
114	Såg						Uppgift om	

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
37	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3.2	Ledarm, i form av dubbelkista, 25x1-1,5 m br och 0,5 m h av 0,2-0,5 m st stenar, synliga längsgående stockar i vattnet	vattenbryn
38	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.9	Stenrens, 20x2 m n-s och 0,4 m h av 0,1-0,7 m stenar	Flack moränmark
39	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.3	Stenrens 60x3 m n-s 0,5 m h av 0,2-1,5 m st stenar. sprängsten, borrhål	Småkuperad moränmark
40	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.5	Stenrens 12x3 m n-s 0,5 m h av 0,2-1,5 m st stenar. sprängsten, borrhål	Småkuperad moränmark
41	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	5.4	Ledarm, 20x1,5 m och 0,5 m h av 0,2-0,9 m stenar. borrhål.	I vattnet
42	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2.2	Ledarm 60x1 m och 0,5 m h av 0,2-1 m st stenar.	Flack moränmark
43	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3.2	Stenrens, 40x2 m nv-so och 0,5 m h av 0,1-0,5 m st stenar.	Strandkant
44	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3.9	Ledarm, i form av dubbelkista, 26x1,5 m o-v och 0,3 m h av 0,1-0,8 m st stenar. i o är en stock till fackverk synlig	Flack moränmark intill Lillälven
45	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	25.5	Stenrens 35x2 m n-s och 1 m h av 0,1-0,8 m st stenar	Flack moränmark
46	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	3.9	Ledarm, 25x2 m och 0,5 m h.	Strandkant
47	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	3.1	Stenrens, 50x2 m och 0,2-0,8 m h.	Strandkant
48	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	4.2	Stenrens, 70x2 m och 0,2-0,9 m h. av 0,1--0,8 m st stenar	Strandkant
49	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	3.9	Stenrens, 70x2 m och 0,2-0,9 m h. av 0,1--0,8 m st stenar	Strandkant
50	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	4	Ledarm, i form av dubbelkista, 40x1,5 m och 0,3 m h, delar av	Flack moränmark intill Lillälven

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
					fackverk syns på ömse sidor av stenpackningen, även en betting är synlig.	
51	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2.2	Ledarm 45x1,5 m och 0,5 m h, av 0,1-0,9 m st stenar	Flack moränmark intill Lillälven
52	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2.4	Stenrens 60x1,5 m och 0,5 m h, av 0,2-0,9 m st stenar	V-sluttande moränmark intill Lillälven
53	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3.7	Ledarm, i form av dubbelkista, 12x1,5 m och 0,1 m h, av 0,2-0,9 m st stenar, en stock synlig, urplockad	V-sluttande moränmark intill Lillälven
54	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.6	Dammvall, 50x3 m o-v och 0,1 m h, raserad, av 0,2-1 m stenar. Vatten rinner över stora delar	Flack moränmark
55	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.5	Dammvall, 60x3-8 m o-v och 2 m h, av 0,1-2 m stenar i 8 synliga varv. mot sjön är betong, dammlucka i trä 4 m br	Flack moränmark
56	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.6	Stenrens 20x4 m on-s och 1 m h, av 0,1-1 m stenar	Bäckravin
57	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2.3	Stenrens, 30x1 m n-s och 0,4 m h av 0,1-0,7 m st stenar.	Flack moränmark intill Lillälven
58	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	1.9	Ledarm, 35x2 m n-s och 0,5 m h av 0,1-0,7 m st stenar.	Flack moränmark intill Lillälven
59	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3.9	Ledarm, i form av enkelkista, 20x1 m n-s och 0,5 m h av 0,1-0,7 m st stenar. Synlig stock i vattnet.	Flack moränmark intill Lillälven
60	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	3.3	Ledarm, 20x1 m och 0,7 m h av kallmurade stenar i upp till 3 varv, 0,1-0,9 m st	Flack moränmark intill vattenfall
61	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	2.5	Ledarm, i form av dubbelkista, 18x1,5 m och 0,7 m h av 0,1-0,7 m st stenar, stockar synliga	Flack moränmark intill Lillälven

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
					på bada sidor i so	
62	Flottningslämning	Hagmark		2.5	Ledarm, 27x1 m Och 0,4 m h av 0,1-0,8 m st stenar	Flack moränmark intill Lillälven
63	Flottningslämning	Hagmark		3.5	Ledarm, 15x1 m Och 0,4 m h av 0,1-0,8 m st stenar	Flack moränmark intill Lillälven
64	Flottningslämning	Hagmark		1.7	Ledarm, 30x1 m Och 0,3 m h av 0,1-0,8 m st stenar	Flack moränmark intill Lillälven
65	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	1.7	Ledarm, 25x1-3 m Och 0,3-0,7 m h av 0,1-0,8 m st stenar. stock synlig i vattnet med 2 synliga urtag for bettingar	Flack moränmark intill Lillälven och vattenfall
66	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	1.7	Ledarm, 10x1 m Och 0,6 m h av 0,1-0,8 m st stenar.	Flack moränmark intill Lillälven och vattenfall
67	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	2	Ledarm, 30x2 m Och 0,5 m h av 0,1-0,8 m st stenar.	Flack moränmark intill Lillälven och vattenfall
68	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	1.7	Ledarm, 10x1 m Och 0,5 m h av 0,1-0,8 m st stenar.	Flack moränmark intill Lillälven och vattenfall
69	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	1.8	Ledarm 12x1,5 m och 0,6 m h av 0,1-0,7 m st stenar	Bäckravin
70	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	1.8	Ledarm 25x1,5 m och 0,6 m h av 0,1-0,7 m st stenar	Bäckravin

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
99	Övrigt	Skogsmark	Lövskog	2,1	Stenskodd strandlinje, 50x0,5-1 m o-v, n-s i vinkel, 0,3-1,5 m h av 0,4-1 m st huggna stenar i 2 synliga varv, anlagd på badd av	Strandhak

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
					stockar.	
100	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	2,3	Stenslänt, 30x2 m av 0,2-1 m st stenar i upp till 5 synliga varv	Strandhak
101	Flottningslämning	Skogsmark	Lövskog	2,3	Stenslänt, 50x2 m av 0,2-1 m st stenar i upp till 5 synliga varv	Strandhak
102	Flottningslämning			2	Stenrens, 50x4 m, n-s 0,5 m h av 0,1-1 m st stenar	
103	Flottningslämning			2	Stenrens, 30x4 m, n-s 0,5 m h av 0,1-1 m st stenar	
104	Utgår			2,5		
105	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2,2	Stenrens 80x2-3 m n-s 0,2-0,6 m h 0,1-1 m st stenar, även sprängsten	V sidan av älvfåra
106	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2,1	Stenrens 118x2-4 m br och 0,2-0,4 m h av 0,1-1 m st stenar, även sprängsten.	O sidan av älvfåra
107	Flottningslämning			2	66x2-4 0,6 m h av 0,1-1 m st sten även sprängsten	
108	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	4,5	Stenslänt 22x 1 m av 0,3-0,7 m st stenar i upptill 4 synliga varv	V sidan av älvfåra
109	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	3,2	Stenrens, 30x5-6 m n-s och 0,2 m h av 0,1-0,8 m st stenar, sprängsten vid v stranden	V-sluttande moränmark
110	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	2	Stenrens, 40x4 m o-v och 0,5 m h av 0,1-0,6 m st stenar	Älvravin
111	Flottningslämning			2,2	Stenrens 15x2 m n-s och 0,3 m h av 0,1-0,3 m st stenar	
112	Flottningslämning			1,7	Stenrens 36x2 m n-s och 0,4 m h av 0,1-0,3 m st stenar	
113	Flottningslämning			1,7	Stenrens 20x2 m n-s och 0,4 m h av 0,1-0,3 m st stenar	

Kulturhistorisk värdefull bebyggelse

Inledning

Den inventerade Lillälven löper genom ett ganska kuperat, delvis uppodlat landskap. Lillälven utgörs av ett antal kortare delsträckor som bryts av sjöarna Ämmeskogssjön, Väster-Svan, Mellan-Svan och Öster-Svan samt Eldan och Aspen innan det strömmande vattnet når Byälven i öster.

Kulturlandskapsprägel gör att det finns en hel del bebyggelse invid Lillälvens lopp. Ett framträdande signifikant drag är det stora antalet anlagda dammar med gjutna dammvallar och i ett antal fall också kraftverk som ännu är i full drift. Den småskaliga kraftproduktionen skapar en kulturhistoriskt intressant bild av kontinuiteten i utnyttjandet av vattnet som kraftkälla under många hundra år. Av de flesta kvarnar och sågverk, typiska exempel på tidigare vattenkraftsnyttjande, finns däremot idag i huvudsak stengrunder kvar. Bebyggelsen utmed Lillälven återspeglar i ett par fall bygdens brukshistoria genom Svaneholms bruk och Kolsäters bruk. Olika typer av broar hör också till de byggda strukturer som återkommer utmed älvens lopp Stenvalvsbroarna är ofta registrerade fornlämningsobjekt, men också de yngre balkbroarna på fundament i huggen sten kan ses som kulturhistoriskt signifikanta strukturer från sin tid i historien.

Mellan Ödebytjärnet och Väster-Svan utgörs vattenleden dels av den gamla älvfåran, dels av en grävd kanal som i söder mynnar i den damm som förser Näs kraftstation med vatten. Kanalen, som tillkom på 1920-talet på initiativ av den berömde "Guldungen" John Brynteson, speglar det tidiga 1900-talets vattenbyggnadsprojekt i syfte att utvinna den allt viktigare elektriciteten.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

A: Blixbol 1:1

F d tvättstuga. Mindre byggnad med gjuten sockel och fasader klädda med locklistpanel målade i falurött. Småspröjsade fönster och tak täckt med pannplåt. Byggnaden är troligen uppförd under 1900-talets första del.

Byggnaden här fungerat som gemensam tvättstuga för de boende i Kättebol. Den här ett tydligt kulturhistoriskt värde med utgångspunkt i sin funktion, som väl avspeglar ett vardagligt utnyttjande av vattendraget. Värdet förstärks av byggnadens välbevarade karaktär med tidstypiska material och utföranden.

Figur 28. Tvättstuga vid Blixbol

F: Bäckén 1:26

Näs kraftstation

Näs kraftstation byggdes 1926 och renoverades 1996. Anläggningen består av två delar. En nyare högt liggande fördämning med gjutna vallar, dammluckor och en mindre byggnad i plåt. Vattnet leds ner genom en tub till det nedre turbinhuset. Tubens övre del består av trä och den nedre delen av metall. Den nedre byggnaden står på en gjuten grund och fasaden är klädd med stående rödmålad panel med vita knutar. Långsidans fönster är stora av trä och spröjsade i 25 rutor. Gavelsidans fönster är av nyare modell med inbyggd ventilation. På gaveln finns en vitmålad veranda i trä. Taket är av svart plåt.

Figur 29. Kraftstationen vid Näs.

Figur 30. Kraftstationen vid Näs, vattentuben.

Byggnadens användning signaleras genom dess höjd, kompakta volym och fönstersättning. Anläggningen är kulturhistoriskt värdefull också då den är en del av bygdens långa tradition av vattenkraftsutvinning. Som specifik anläggning är Näs kraftstation en del av en teknikhistoriskt intressant helhet. Till kraftstationen leder den kanal som grävdes på 1920-talet på initiativ av den berömde "Guldkungen" John Brynteson. Från den högt liggande kanalen leds vattnet ned till kraftverkets turbin genom en lång trätub. Byggnaden uppfördes i en tid kännetecknad av en kraftig utbyggnad av elnäten. Vattenkraften drev i allt större utsträckning inte längre industrins maskiner direkt utan användes istället för att alstra el som i sin tur användes som kraftkälla.

G: Bäckén 1:33

F d ramsåg. Långsträckt mindre byggnad belägen alldeles vid älvstranden. Mot vattnet vilar byggnaden på gjutna plintar/hög gjuten sockel. Fasaderna är utförda i slät panel som målats faluröd. På långsidorna finns spröjsade vitmålade fönster. Stora portar i gavel mot vägen, stora luckor i långsidesfasad mot vägen. Tak täckt med pannplåt. Byggnaden är uppförd vid mitten av 1900-talet.

Byggnaden är en f d ramsåg som trots läget alldeles invid vattnet inte nyttjat vattenkraften som drivkälla. Byggnaden har ett visst kulturhistoriskt värde med utgångspunkt i sin funktion, som avspeglar en av den tidstypiska agrara småindustrins grenar. I sin karaktär knyter byggnaden helt och hållet an till sin uppförandetid.

Figur 31. Ramsåg vid Bäckén.

Figur 32. Ramsåg vid Bäckén.

C: Gillberga-Lofterud 1:27

Kolsäters bruk

Figur 33. Kolsäters bruk.

Träsliperiet byggt under 1870-talet ligger i sluttningen mot Lillälven och är en stor byggnad murad i rött tegel med stickbågar över grönmålade fönster. Byggnaden går delvis ut i vattnet där kraften från forsen tagits till vara för att driva maskineriet i

byggnaden. Taket är ett mansardtak av plåt som ersätter ett tidigare rundat plåttak, vilket i sin tur ersatte ett valmat tak. Fasaden visar spår där byggnaden tidigare varit sammanlänkad med den större bruksmiljö som funnits på platsen. I kolsäter finns en lång tradition av att nyttja vattenkraften för olika slags tillverkning på platsen. Det här sedan 1600-talet funnits hamrar, smedja, sågverk, papperstillverkning och elverk där flera hundra människor tidvis varit sysselsatta. Bruksverksamheten lades ner efter en stor brand 1937. Kvar finns endast byggnaden för träsliperiet och ett nyare kraftverk en bit uppströms.

Figur 34. Kolsäters bruk.

Bruksverksamheten är kulturhistoriskt intressant då den visar på Kolsäters och Värmlands långa brukshistoria där tillgången till vattenkraft haft stor betydelse. Byggnaden speglar hur samhällen, industriella verksamheter och teknikutveckling växt fram längs vattendragen.

B: Kättebacka 1:2

Kättebacka kraftstation

Under en period i mitten av 1800-talet fanns spikstillverkning, såg och kvarn på platsen. 1918 köptes bolaget av Karlstad stad och blev Karlstads första vattenkraftverk. 1930 överlämnades bolaget med stora skulder till Uddeholmsbolaget mot löfte att de skulle leverera 5 miljoner kWh per år till staden.

Figur 35. Kraftstation och dammanläggning vid Kättebacka.

Kättebacka kraftstation byggdes 1921 och består av två byggnadsvolymer i rött tegel murade i götiskt förband. Byggnaden präglas av den klassiska arkitekturens element och proportioner. Den är dekorativt murad med arkitektoniska detaljer så som gesims, rullskiftslist, murade mönster, raka valv och rundbågevalv. Byggnadens högre del har tre fönsterrader med ett sadeltak av plåt och den andra lägre delen har två fönsterrader och ett valmat plåttak. De övre våningarna har småspröjsade fönster i trä, och i markplan finns spröjsade fönster i murade valv. Energi alstras genom att vatten fördäms av en konstruktion med dammluckor som går från tegelbyggnaden över älven. Fördämningens nedre del består av murad natursten och de övre delarna är gjutna i betong. Det är troligt att fördämningen med sin naturstensmur här funnits hela byggnadens livslängd eller längre men efterhand byggts på och ut med nya material.

Kättebacka kraftstation ingår i sammanhanget av det flertal mindre kraftstationer som ligger längs med Lillälven. Byggnaden har ett tydligt kulturhistoriskt värde då den är tidstypisk för de monumentala kraftverk som uppfördes vid tiden. Det påkostade utförandet illustrerar den stora betydelse kraftverken och elektriciteten tillmättes i samhället.

D: Långserud-Backa 1:46

En liten sammanhållen gårdsmiljö med ett bostadshus i faluröd panel på naturstensgrund och ett timrat gårdshus är belägen intill Långseruds kyrka. Bostadshuset byggdes under 1800-talet och flyttades under tidigt 1900-tal till gården. Huset arrenderades först ut som mejeri och senare som bryggeri innan det gjordes till bostad. I anslutning till gården här Lillälven dämts. En gångbro i trä sträcker sig mellan upplägg i natursten.

Figur 36. Gårdsmiljön vid Långserud

Från bron kan dammluckorna regleras. I vattnet i anslutning till bron finns grunden av en tidigare kvarn som stod till långt in på 1900-talet. På platsen här även funnits en stickhyvel. Invid vattnet står ett mindre turbinhus byggt 1919 av tegel med gavlar av rödmålat trä. Gårdens alla byggnader här skiffertak.

Gården här ett tydligt kulturhistoriskt värde då platsen tydliggör brukandet av älven och vattenkraften till småskaliga verksamheter i en gårdsmiljö under lång tid. Kvarngrunden i vattnet visar på en längre kontinuitet av brukandet av vattenkraften på gården. Gårdens byggnader är tidstypiska för sin uppförandetid i både material och utformning.

H: Ristakan 1:11

Gårdsmiljö med stickspånshyvel. Samlad miljö med utgångspunkt i kvarn- och sågdrift. På platsen finns lämningar efter kvarn och såg i form av två naturstensgrunder.

Nuvarande bebyggelse av torpkaraktär utgörs av bostadshus, en mindre ekonomibyggnad samt invid älven en stickspånshyvel för vattenhjulsdraft. Bostadshus och ekonomibyggnad är målade faluröda.

Figur 37. Stickspånshyvel vid Ristakan 1:11 samt gårdsmiljö.

Bostadshuset är troligen uppfört under 1800-talets senare del eller vid tiden kring sekelskiftet 1900. Byggnaden har korspostfönster som vitmålats samt tak täckt med rött lertegel. Till huset hör också en liten glasveranda målad i vitt.

Stickspånshyveln är en mindre byggnad med fasader av slät omålad träpanel samt tak täckt med pannplåt. Byggnaden vilar åt vattnet på naturstensplint. I byggnadens förlängning åt norr omger kraftiga naturstensmurar anläggningens intagskanal.

Anläggningen har ett tydligt kulturhistoriskt värde. Värdet är knutet dels till stickspånshyveln som berättar om en teknikhistoria av närmast förindustriell karaktär och exemplifierar nyttjandet av vattnet som kraft. Byggnadens karaktär återspeglar väl sin uppförandetid under 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Ett kulturhistoriskt värde finns också knutet till miljön som helhet, som med tydlighet speglar en sammanhållen helhet med hög

grad av autenticitet.

Stickspånshyveln är i akut behov av renovering. Utan snar åtgärd av skador i tak och stomme kommer byggnaden att inom snar framtid försvinna.

E: Svaneholm 1:243

Svaneholms bruk

Svaneholms bruk var ursprungligen ett järnbruk med ursprung i 1600-talet. Som på många håll omvandlades anläggningen till pappersbruk under 1800-talets senare del. Detta skedde 1888-1889 då två träsliperier anlades. Svaneholm blev Värmlands näst största producent av slipmassa. Under 1940-talet startades tillverkning av fiberplattor, bl a hård och porös board under varumärket Swanboard. År 1982 gick företaget samman med Masonites boardfabrik. Swanboard Masonite köptes 1988 av Rottneros bruk. Tillverkningen av board upphörde under 1990-talet. Idag finns tillverkning av kartong kvar. Anläggningen används i övrigt för träförädling samt som lagerlokaler.

Figur 38. Bruket vid Svaneholm.

Svaneholms bruk är kulturhistoriskt intressant för sin verksamhet och en viktig del av västvärmlands brukshistoria. Bruksbyggnaderna här en tydligt industriell karaktär men uttrycket är också splittrat, präglad av om- och tillbyggnader samt de senaste decenniernas mer lågintensiva nyttjande. Ett fokusområde för kulturhistoriskt intressanta byggda strukturer finns strax uppströms industrin med flera äldre broar men också dammvallar av olika ålder.

I: Malån 1:9 / Skålerud 1:7

Ett kulturhistoriskt intressant exempel på de nivåreglerande byggda strukturerna utmed Lillälvens lopp utgörs av den relativt långa vall som bildar gräns mellan Ämmeskogssjön och Lillälven i sjöns södra ände. Vallen är utförd i natursten samt på sjösidan en gjuten betongkonstruktion. Vid dammluckorna i trä finns också en träbro.

Figur 39. Översiktbilder över kulturhistorisk värdefull bebyggelse vid Lillälven

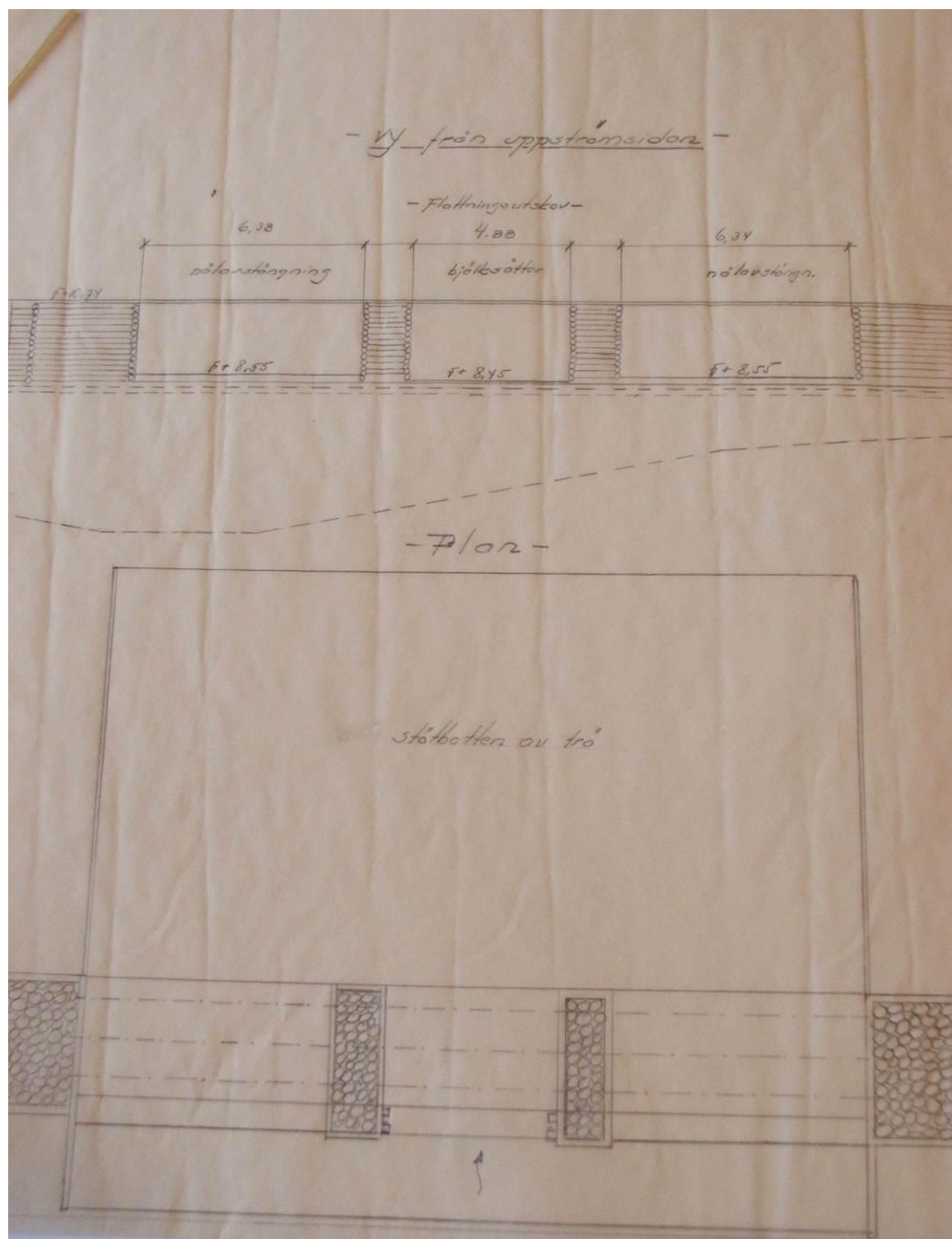

Inventering av forn – och kulturlämningar

Rottnan

Inventeringsområdet utgörs av Rottnan mellan Rottnemon och Lekvattnet. Vid inventeringen påträffades främst lämningar efter timmerflottningen. Rottnan blev en allmän flottningsled år 1894. Brukspatron A.G. Vall på Rottneros bruk fick redan år 1857 tillstånd att bygga en damm vid sjön Helgen för att skaffa vatten till flottningen på svensk sida. Flottningen i Rottnan avslutades 1964 på norska sidan och 1966 på svenska sidan.

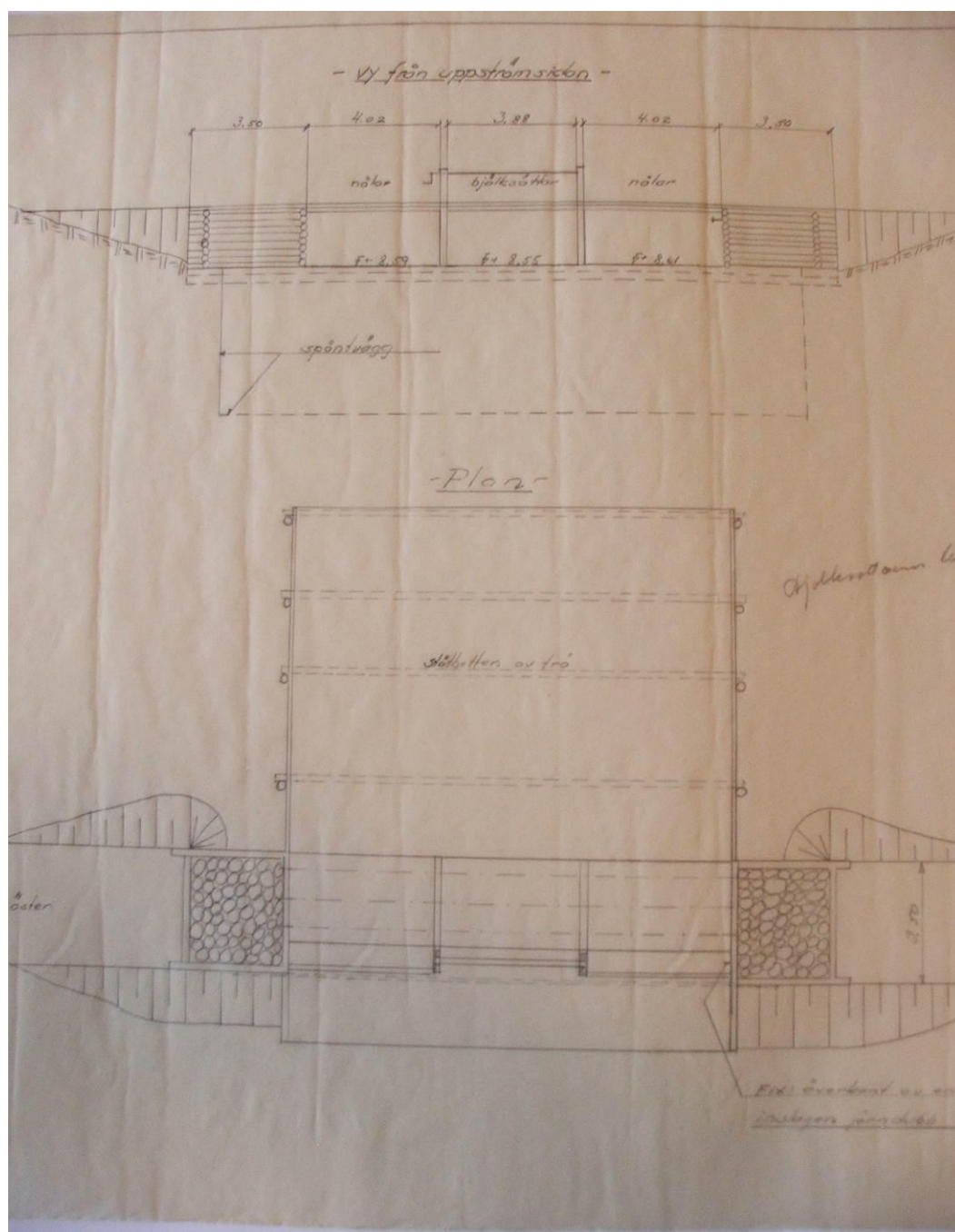
Figur 40. Ritning över dammen vid Långssjön år 1947.

Figur 41. Flottningsdammen/bron (Obj1 och 7) vid Långsjön med synliga stenkistor ute i vattnet. Foto från väst.

I området påträffades dammar vilka utgjort en del i flottningen i Rottnan. Dammarna vid Långsjön och Nedre Ingervadssjön kunde återfinnas i arkivmaterial vid Arkivcentrum, de synliga vallarna längs strandkanterna men avsaknad av dessa ute i vattnet fick oss först att tro att dessa blivit utraserade. Vid närmare studier kunde dock stöttbottnarna ses ute på älvbotten samt även stenkistor tillhörande dammen vid Långsjön.

Dammen vid Långsjön här sannolikt även utgjort en bro då äldre vägsträckningar går fram till denna på ömse sidor älven, detta förklarar troligen varför denna damm varit konstruerad med stenkistor medan den vid Ingervadssjön saknat detsamma. Dammen vid Ingervadssjön har haft ett kar av trästockar nedom dammen på ömse sidor av stötbotten, delar av karet var fortfarande synligt i form av plankor och vertikalt nedstuckna pålar. Dessa finns även utritade på ritningen från 1947. Vid båda dammarna kunde stötbotten tydligt urskiljas längs med botten av älven.

Figur 42. Förslag till dammbyggnad vid Nedre Ingervadssjön daterad till 1947.

Figur 43. Flottningsdammen (Obj 2 och 5) vid Nedre Ingervadssjön med synliga delar av kar nedom dammvallen. Foto från nordväst.

I området fanns även ledarmar i form av dubbelkistor med fyllning av smågrus/sand. Dessa var svåra att upptäcka eftersom skog och gräs helt tagit överhand och dolt lämningarna. Den första ledarmen påträffades genom att ett vindfälle blottlagt fackverkskonstruktionen.

Merparten av ledarmarna låg i anslutning till Lillälvens utlopp i någon av de mindre sjöarna längs sträckan. I dessa områden fanns vattensjuka områden där timret med lätthet hade kunnat fastna utan styrarmarna.

Figur 44. Obj. 16. Överväxt ledarm i form av dubbelkista vilken är fylld med sand med synliga stockvarv i vattenlinjen. Foto från väst.

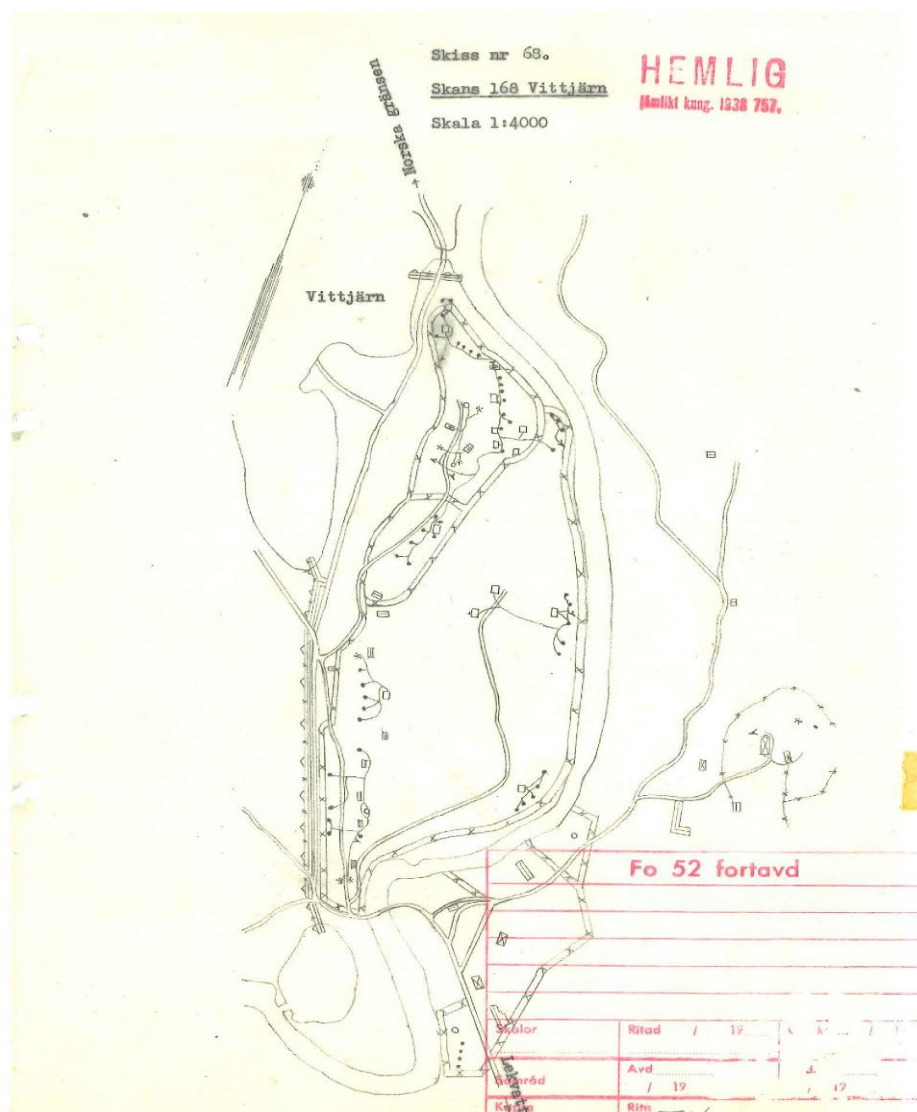
Figur 45. Obj. 15, Ledarm i form av dubbekista, ledarmen här till stora delar övertagits av naturen och är endast

synlig när man är i dess absoluta närhet. Foto från norr.

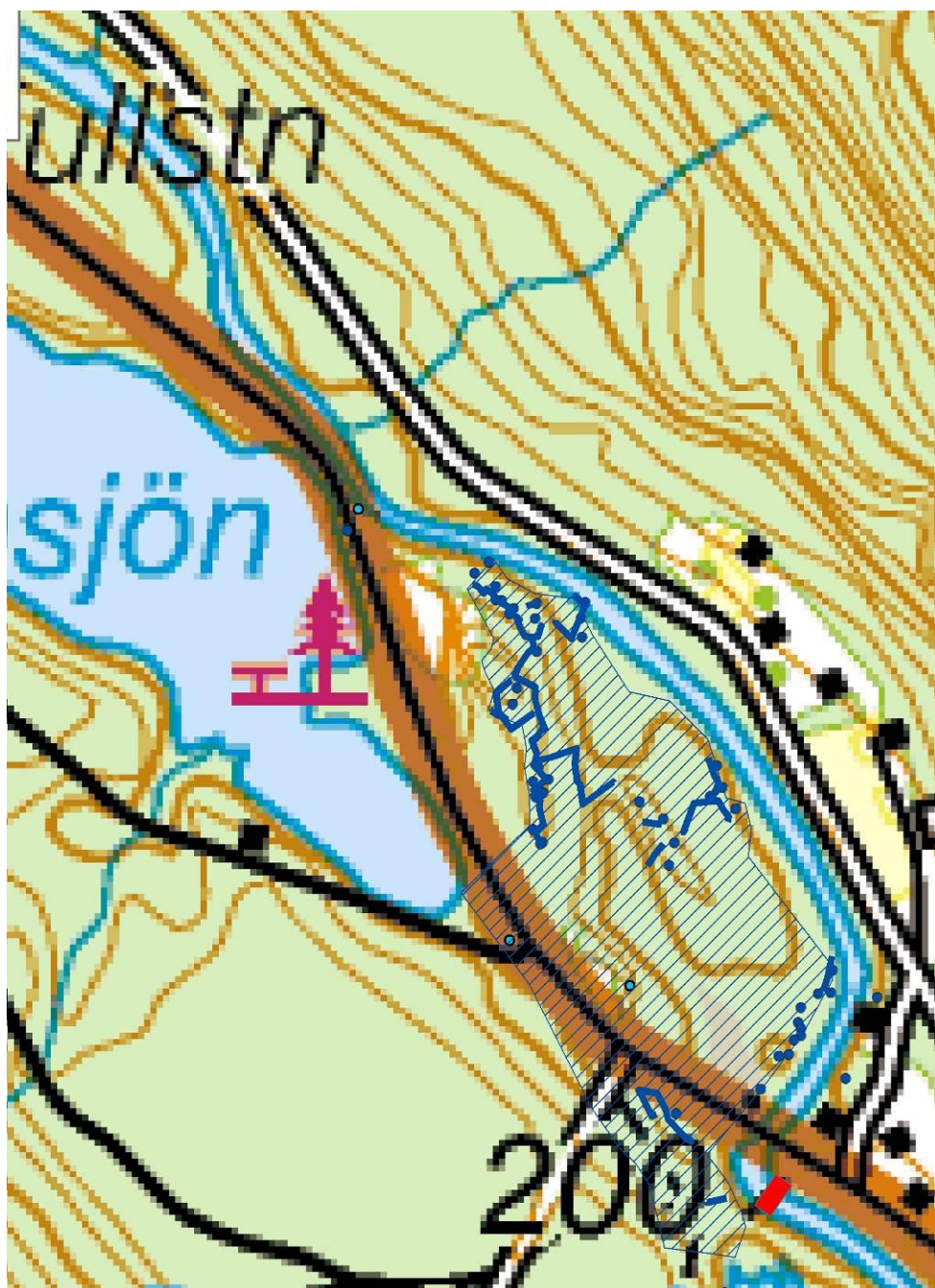
På en udde vid Vittjärnsjön och Rottnan ligger lämningarna efter skans 168. I dess närhet står en minnessten (RAÄ 8) med en bild på en beredskapssoldat och texten:

I TACKSAMHET/TILL DENNABYGGD/OCH FÖR/BIBEHÅLLEN FRED/- OFREDSÅREN
1940-45-/RESTES DENNASTEN/AV/22 GRÄNSFÖRSVAR-
/KOMPANIER/KOMP.VAR.FÖRELAGT/
ATT.UNDER.BEFÄL.AV/KPT.Sven G.Ekman/TILL.SISTA.MANN/FÖR-
/SVARA.DENNA.SKANS/
MOT.INKRÄKTARE.

Skansen är en del i det omfattande försvarsverk som upprättades längs svensk/norska gränsen under andra världskriget.

Figur 46. Planritning från 1960-tal över skans 168 med stridsvagnshinder i väster och i norr, samt taggtrådshinder. Inom skansen är löpgravar, skyttegravar, kanonställningar och betongbunkrar utritade, Värmlands Museums arkiv.

Figur 47. Obj 19, Skansen 180 utmarkerad som en skrafferad yta i terrängen, på kartan är även löpgravar och värn av skilda slag utmarkerade. Liksom betongvärnen vid Rottnaberg, stenskogs utskog strax sydöst om skansen.

Skansområdet vilket innehåller cirka 600 meter löpgravar, 40 talet skyttevärn av olika slag, 5 skyddsrum och 3 betongskyttevärn utgör ett område i anslutning till Rottnan. Norra delen av skansen är förstörd genom täktverksamhet. Flertalet av anläggningarna är också sprängda under senare tid, sannolikt i samband med avmilitariseringen av skansen. I övrigt är det en mycket komplex miljö med tydliga lämningar vilka på ett lättöverskådligt sätt illustrerar en större skansmiljö från beredskapstiden. Att en

minnessten är rest över platsen bidrar även det till att öka platsens historiska betydelse.

Figur 48. Betongvärn beläget i norra delen av skansmiljön. Fotograferat från norr.

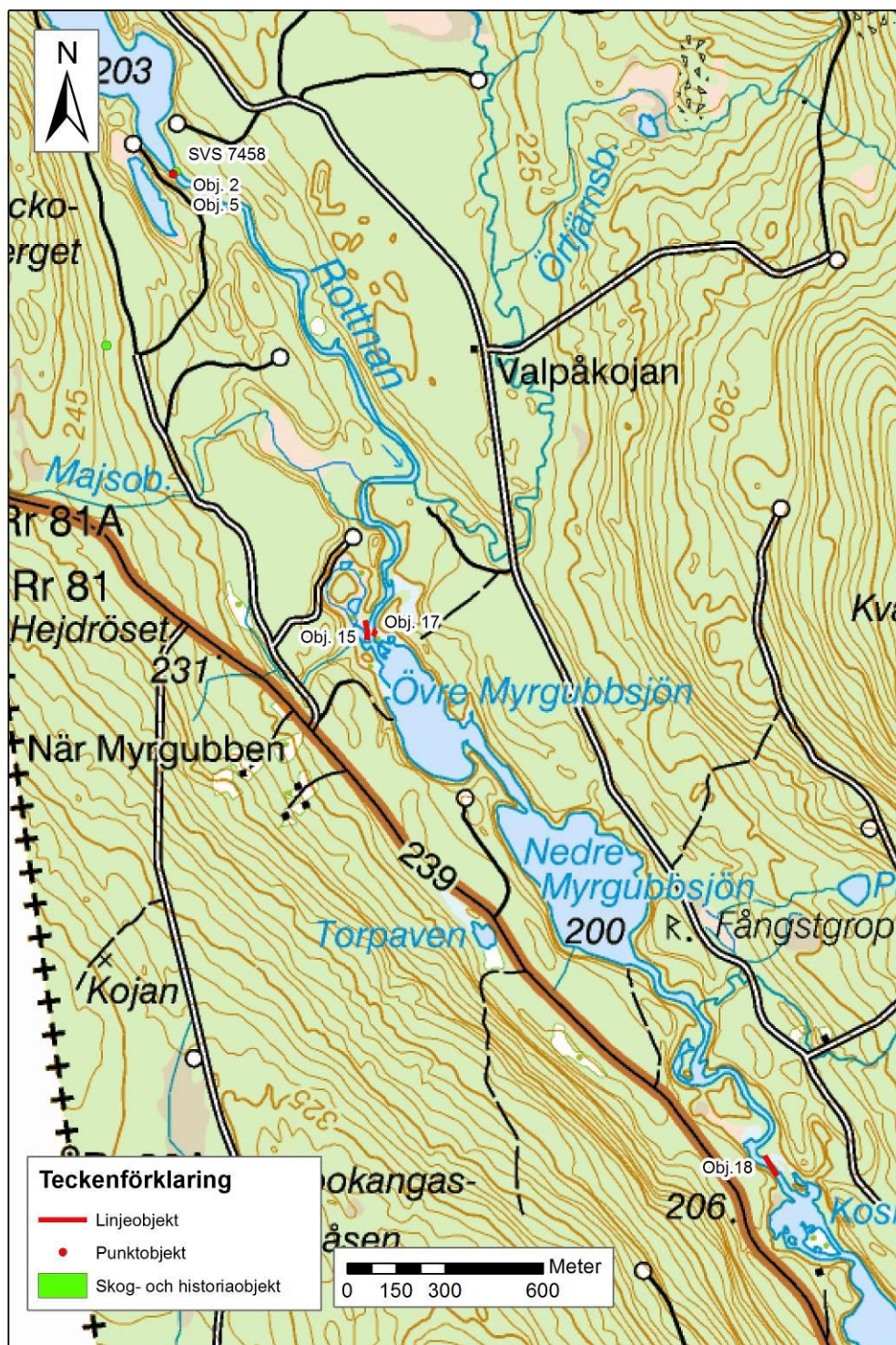

Figur 49. Stridsvagnshinder i tredubbla rader längs den västra delen av skansområdet. Fotograferat från norr.

Figur 50. Löpgravar centralt placerade på en höjd inom skansområdet, på höjden i bildens mitt skymtar betongvärnet från figur 48. Fotograferat från söder.

Figur 51. Översiktsbilder över forn- och kulturlämningar vid Rottnan

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	Y	X	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
1	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	6678699,54735692	365901,457517526	2,4	Brofäste\dammvall, 4x4 m och 1,5 m h av 0,4-1 m st stenar, anlagda i fackverk. spikade, av smidda intill 0,3 m l spikar, fackverket fortsätter längs botten ut i älven.	O-sluttande moränmark intill Rottnan
2	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	6683440,48527728	363004,739008247	3	Dammvall, 4x4 m och 1,5 m h av 0,1-0,7 m st stenar, fackverk synligt i n och i vattnet i o. s om dammvall på ömse sidor är träkonstruktion 8 m l, av plankor och pålar. I älvens mitt är stötbotten	O-sluttande moränmark intill Rottnan
3	Stridsvärn	Skogsmark	Blandskog	6676553,68926778	367898,701046664	4,9	Betongvärn, kulsprutevärn? 3 m diam och 2 m h 8 skytteöppningar åt alla håll. Nedgrävd ingång mot no.	Krönläge intill Rottnan
4	Stridsvärn	Skogsmark	Blandskog	6676617,80352654	367923,856287834	2,5	Betongvärn, kulsprutevärn? 3 m diam och 1,8 m h 8 skytteöppningar åt alla håll. Nedgrävd ingång mot s.	Krönläge intill Rottnan
5	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	6683439,25785986	363007,739013881	2,2	Dammvall, 20x4 m och 2 m h av 0,1-0,7 m st stenar, fackverk synligt i v och i vattnet i o. s om dammvall på ömse sidor är träkonstruktion 8 m l, av plankor och pålar. i älvens mitt är stötbotten	O-sluttande moränmark intill Rottnan
6	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	6678884,53185106	365847,344339426	2	4x4 m 0-v och intill 0,5 m h av 0,4-0,7 m st stenar. Kistkonstruktion, 0,2 m tj stockar	På ömse sidor av älvravin
7	Dammvall	Skogsmark	Blandskog	6678705,40924861	365908,788878793	2	5x4 m 0-v och intill 1,5 m h av 0,4-0,7 m st stenar. Kistkonstruktion, 0,2 m tj stockar, pålar som, kistor mitt i älven, troligen även fungerat	På ömse sidor av älvravin

Punktobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	Y	X	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
							som bro, väg på båda sidor av älven, 4x2 m n-s, stockbädd i hela älven.	
8	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6678713,71020381	365915,470357322	1,9	Betongfundament, 0,2x0,2 och 0,4 m h, järn i topp	Invid älvravin
9	Militärhistorisk anläggning	Skogsmark	Blandskog	6676988,78881469	367498,077091044	1,7	Raserat stridsvagnshinder, 50x25 m o-v på ömse sidor av landsväg och ned i Rottnan	Invid landsväg
10	Stridsvärn	Skogsmark	Barrskog	6676383,31982586	367801,276145454	2,4	1x1m 0,5 m dj, vall 1 m br och 0,5 m h	O-sluttande moränmark
11	Stridsvärn	Skogsmark	Barrskog	6676324,51120143	367639,723480618	3,6	1,5 m x 1,5 m dj 1 m vall 0,2 m h och 1,5 m br	Flack moränmark
12	Övrigt	Skogsmark	Blandskog	6678311,92149398	366400,766063464	2,1	Betongfundament, 1x0,5 m n-s och 0,3 m h, med bandjärn. Uppallad med 5 stenar 0,3-0,5 m s. Enligt uppgift skjuttavla	O-sluttande moränmark intill Rottnan

Linjeobjekt						
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG
13	Dammvall			1,5	14x4 m 0-v och intill 1 m h av 0,3-1 m st stenar. stenar i 4 synliga fackverk, av 0,2 m st stenar	På ömse sidor av Älvravin
14	Flottningslämning			1,7	Ledarm, ris\sandkista i form av dubbelkista, 120x2 m 0ch 0,5 m h, stockar i fackverk n-s, 0,1-0,3 m st stockar	I Rottnan
15	Flottningslämning			1,8	Ledarm, i form av dubbelkista, fackverk, jordfylld, 80x3 m n-s och 0,5 m h, gräs och trädbeväxt	V sidan om Rottnan
16	Flottningslämning	Skogsmark	Barrskog	2,2	Ledarm 30x1 mm (nv-so), fackverk, stockar i 3 synliga varv, sandfylld, 0,7 m h	Flack moränmark intill Rottnan
17	Flottningslämning		Barrskog	1,8	Ledarm, i form av dubbelkista, fackverk, jordfylld, 30x3 m n-s och 0,5 m h, gräs och trädbeväxt	O sidan av Rottnan
18	Flottningslämning	Skogsmark	Blandskog	6	Ledarm, i form av dubbelista, 100x3-5 m nv-so, 0ch intill 0,6 m h, sand och grusfylld, betingar synliga ut i vattnet, även parallella stockar	Längs o stranden, Rottnan

Ytobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG	SKADA	SKADEBESKR
19	Skans	Skogsmark	Blandskog	1,8	Skans, bestående 12 löpgravar, ca 600 meter långa, 1-1,5 m dj och 1-2 m br, vallar 0,5-1	Kuperad moränmark intill Rottnan, udde	Skadad	Vägar i v och sv, täkt på ett flertal platser, framförallt i

Ytobjekt								
ID	OBJEKT	MARKSLAG	SKOGSTYP	PDOP	BESKRIVNING	TERRÄNG	SKADA	SKADEBESKR
					m br och 0,3 m h. I området finns även ett 20 tal värn, 1x1-2-3x1 m st och 0,5 m dj med vallar 0,5-1 m br och 0,2-0,3 m h. I området finns även skyddsrum 10-12 m st och 1,5-2,5 m h, delvis raserade. I skansen finns ett betongvärn, 3 m diam och 1,7 m h med 8 stycken skjutgluggar i alla riktningar. I N är en ingång nedgrävd i marken. Västra och norra delen av området avgränsas av stridsvagnshinder i tre rader av trekantiga stenar, 1-1,5 m br i basen och 1,3-1,5 m h med bormärken.			N.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utmed Rottnan

Inom inventeringsområdet längs med Rottnan ligger ett mindre antal byggnader. Flera av dem här ingen direkt koppling till vattnet, utan tillhör intilliggande bostadshus.

Av de återfunna byggnaderna tolkas en enhet ha koppling till flottning/skoglig verksamhet. Här finns ett bostadshus som nu är fritidshus, ett uthus med stall samt en bastu. När byggnaderna uppförts är svårt att tolka. Att de tros ha koppling till flottning och/eller annan skogligverksamhet baseras dels på att ytterligare två bostadshus, "kojor" med liknande uthus finns byggda inte långt från platsen, invid biflöden till Rottnan, dels på att de snarlika, enkla uthusen här stallplats. Alla dessa enheter är av kulturhistoriskt värde då de ger avtryck av den verksamhet som så intensivt bedrivits i skog och längs vattendrag. Invid en avlägsen åker utmed Rottnan, inte långt från Vältan, finns en äldre timrad loge soletärt placerad. Dess kulturhistoriska värde är högt. Dock är logen i behov av underhåll.

Enligt Lekvattnets hemsida, godkändes Rottnan som flottningsled 1901, och kom sedan att upphöra som flottningsled 1965.

Figur 52. Rastplats vid Långsjön

A: Rastplats vid Ingevadssjön, Långsjöhöjden 1:2

I södra änden av Ingevadssjön, där sjön övergår till älv finns en väl använd rastplats. Här finns vindskydd, dass, eldplatser och utemöbler. Byggnaderna är sentida.

B: Långsjökojan, Långsjöhöjden 1:2

Inte långt från strandkanten i vattnet mellan Koskilamp och Långsjön finns Långsjökojan. Kojan som tycks fungera som fritidshus idag, men här sannolikt använts som flottare och/eller skogsarbetarekoja. Kojan ligger inte långt från strandkanten och närmare ändå finns en bastu som till synes verkar användas än idag. Vid Kojan finns ett två delat uthus med pulpettak. Östra delen inrymmer ett stall. Pulpettaget ger byggnaden ett enklare byggnadssätt, vilket också tyder på att byggnaden haft betydelse, men inte så pass att den kostats på ett sadeltak.

Som Flottar/skogsarbetarekoja har dessa byggnader ett kulturhistoriskt värde. Tillsammans med Brattvältan (nära Matlöpbäcken) och Valpåkojan (nära Örtjärnsbäcken och Valpån), belägna på östra sidan om Rottnan bildar de tre nära varandra belägna flottarkojor.

Figur 53. Långsjökojan med bastu, uthus med stall.

Figur 54. Stall vid Brattvältan

Figur 55. Stall vid Valpåkojan.

Figur 56. Vindskydd vid Långsjöns sydvästra ände.

C. Vindskydd, Långsjöhöjden 1:2

Vindskydd beläget vid Långsjöns sydvästra ände.

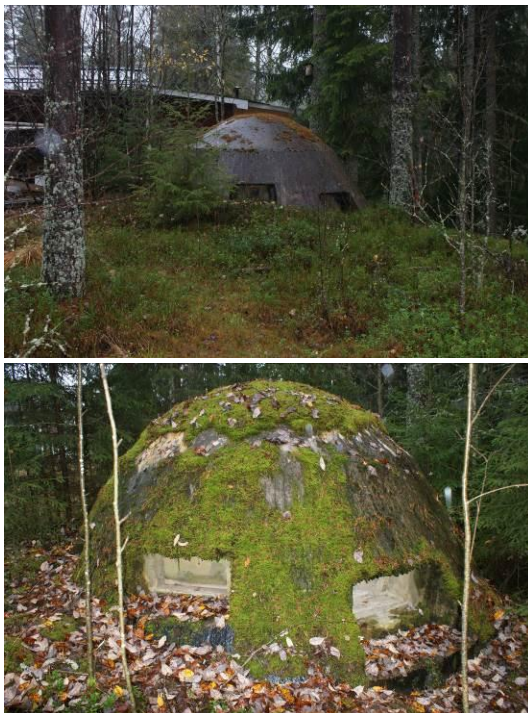
D: Rottnaberg, Stensgårds utskog 1:234

Vid Rottnaberg, där Rottnan korsar E 16 ligger tre vattennära fritidshus. Nedåt den branta sluttningen mot älven här trappor anlagts varvid en brygga tar vid. Mellan bostadshusen finns fortfarande värn, tillhörande Vittjärns skans väl bevarade.

Värnen ses som högt kulturhistoriskt värderade, och är en del av hela skansanläggningen.

Figur 57. Fritidshus nära Rottnan i höjd med Rottnaberg. Till höger, trappor ned mot bryggan och stranden.

Figur 58. Värn i höjd med Rottnaberg, på sydöstra sidan om Rottnan. Stensgårds utskog 1:243

E: Loge vid Vältan, Stensgårds utskog 1:144

Strax väster om Vältan, gör Rottnan några skarpa krökar. Invid en öppen och ännu hävdad åker, alldeles i strandkanten finns en timrad loge. Logen är av avsevärd ålder. Den har som sådan ett kulturhistoriskt värde.

Figur 59. Loge vid Vältan.

F: Uhus vid vattnet nära Strindheden

Figur 60. Oidentifierat uthus vid Sandheden, Näverbodsjön.

G: Uthus nära Näverbodsjön, Stensgårdshutskog 1:169

Det timrade huset, men okänd användning bedöms ha flyttats till platsen.

H: Uthus i vattennära lägen Stensgårds Utskog 1:192.

Figur 61. Vy bostadshus längs Näverbodsjöns norra strand.

Figur 62. Översiktsbild över kulturhistoriskt värdefull bebyggelse vid Rottnan

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen diarienummer: 439-6992-2014.

Värmlands Museums projektnummer: 14.270.155.

Beställare: Länsstyrelsen i Värmland.

Län: Värmland

Landskap: Värmland

Kommuner: Filipstad, Säffle och Torsby.

Socknar: Färnebo, Lekvattnet, Silerud, Svanskog, Långserud, Gillberga.

Inventeringsperiod: oktober/november.

Arkeologisk personal: Ellinor Forssell, Björn Wallbom.

Byggnadsantikvarie: Monica Björklund, Andreas Hansen, Mattias Libeck.

Inmätning: Handgps i rikets Koordinatnät, Sweref 99 TM.

Referenser

Antikvarisk rapport över byggnadsvårdsåtgärder vid Saxåhyttan, Saxån 1:1. 2005. Värmlands Museum.

Furuskog, Jalmar. 1924. *De Värmländska Järnbruken*. Filipstad.

Libeck, Mattias: *Värmländsk industrihistoria*. Ur: Made in Värmland - Värmland förr och nu. Värmlands Museums årsbok 2011.

Söderman, Patrik. 2009. *Saxå bruk och herrgård – historik och bebyggelseutveckling*. Masteruppsats vid Institutionen för kulturvård. Göteborgs universitet.

Wettergren, Carl-Johan: *Swanboard – ett företags uppgång och fall*. 2003.

http://sv.wikipedia.org/wiki/John_Brynteson

<http://www.fotosidan.se/blogs/meldert/guld-och-grona-skogar.htm>

<http://www.nwt.se/dalsland/article15194.ece>

Kartreferenser

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-fär-49. 1785. Storskifte över Dammhyttan.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-fär-217. 1895. Delningskarta över Dammhyttan.

Rikets allmänna kartverks arkiv akt. J112-81-16. 1883-95. Häradsekonomiska kartan Persberget.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R23-30:1. 1762. Delningskarta över Saxån.

Rikets allmänna kartverks arkiv akt. J112-81-17. 1883-95. Häradsekonomiska kartan Hellefors.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R65-39:2. 1809. Storskifteskarta över Norane.

Rikets allmänna kartverks arkiv akt. J112-70-23. 1883-95. Häradsekonomiska kartan Stora Bör.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R48-45:4. 1846. Laga skifteskarta över Ristakan.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R72-57:1. 1800. Storskifteskarta över Ödebyn.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R72-15:4. 1801. Storskifteskarta över Hallanda.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-sva-175. 1846. Laga skifte över Bäckén.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R72-45:1. 1798. Storskifteskarta över Slirud.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R48-54:2. 1747. Storskifteskarta över Torp.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-lån-290. 1877. Laga skifte över Övre Kålbäcken.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-lån-478. 1919. Ägostyckning över Övre Kålbäcken.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R24-34:1. 1707. Geometrisk karta över Kättebacka.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R24-34:2. 1747. Geometrisk karta över Kättebacka.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt. R24-6:1. 1806. Storskifteskarta över Blixbol.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-gil-309. 1918. Rågångskarta över Blixbol.

Lantmäterimyndighetens arkiv akt. 17-gil-3151. 1856. Laga skifteskarta över Mölnerud.

Rikets allmänna kartverks arkiv akt. J112-70-24. 1883-95. Häradsekonomiska kartan Gillberga.

Värmlands Museums Arkiv

Arbetsmaterial kring inventeringen av skansar i Värmland.

Material från försvarsområde väst gällande skansar i Värmland.

Värmlands Arkiv

Lillälvens flottningsförening. F1:1. Kungliga Majestäts befallningshavande i Värmlands län. Landskansliet nr 9. 1884.

Kartor och ritningar gällande flottning i Rottnan. VA:50318:6:1-44.

Kartor och ritningar gällande Dammälven. Hällefors bruk F1F:10

